

ALGUNES POESIES BILINGÜES EN CANÇONERS CATALANS

I

Entre les diverses classes d'estrofes descrites en les *Leys d'Amors*, n'hi figura una de designada amb el nom de *cobla meitatada*, que hom presenta de la manera següent :

Cobla *meytatada*, la una part o meytat pren del lati e l'autra part o meytat del romans».

Aquesta definició és exemplificada tot seguit :

«Arbor vite fructifera
Per cuy le mons es restauratz
A ruina mortifera
Mayres de Dieu, vos me gardatz ;
Natum ora lo rey de gloria
Sine mora que'm do victoria
Et perora per ma defensa
Mortis hora que'l fals no vensa».¹

Precedint i seguint, en el text de les *Leys*, la cobla meitatada, ens són donades a conèixer dues altres classes d'estrofes, que es caracteritzen també pel plurilingüisme : l'anomenada *cobla partida* («conte dos o motz diverses langatges»)² i la *cobla constructiva* («se fay de lati e de romans»)³.

1. *Las Leys d'Amors*, Manuscrit de l'Académie des Jeux Floraux, publicat per JOSEPH ANGLADE, II (Toulouse 1919), 173. Vegeu també *Las Flors del Gay Saber, estier dichas Las Leys d'Amors*, Publicades ... par GATIEN-ARNOULT («Monumens de la Littérature Romane depuis le quatorzième siècle»), I (Toulouse 1841), 334 (el qual dona només l'exemple sense definició), i *Las Flors del Gay Saber* (redacció en vers), Publicades par JOSEPH ANGLADE (Barcelona 1926), 39-40.

2. ANGLADE, *Leys d'Amors*, II, 172. Cf. GATIEN-ARNOULT, *op. cit.*, I, 334, i ANGLADE, *Flors del Gay Saber*, 39.

3. ANGLADE, *Leys d'Amors*, II, 174.

Com a mostra de la primera és adduïda la darrera estrofa del descort de Raimbaut de Vaqueiras *Eras quan vei verdejar*; ⁴ com a exemple de cobla constructiva podem llegir aquests versos:

«*Deus Dieus largiter dona
Per te per te, mater mayre,
Creatoris del Creayre,
Diadema la corona
Paratum aparelhada
In excelsis en los cels
Quod lo quals datur es dada
Fidelibus als fizels*».⁵

Veiem, doncs, que no es tracta de combinacions lingüístiques com les que ens ofereixen les composicions àrabs amb el final romànic, que tant han preocupat darrerament els estudiosos dels orígens de la lírica europea; ⁶ ni de les que constatem en les anomenades epístoles farcides, amb text rimat en llengua vulgar comentant l'epístola, en llatí, de l'ordinari de la missa d'algun sant; ⁷ ni tampoc de l'expedient realista de fer parlar determinats personatges en llengua pròpia, que no és la mateixa de l'obra en la qual apareixen, com es troba per exemple en el *Testament d'En Serradell de Vic*, ⁸ o bé en determinades obres del teatre castellà i del portuguès del segle XVI (com la *Seraphina* de Bartolomé de Torres Naharro ⁹ o com les farses titulades *Auto da India* i *Auto da Fama* de Gil Vicente), ¹⁰ o també, fruit d'una absurda disposició governativa («no se admitan a la censura obras dramáticas que estén exclusivamente escritas en cualquiera de los dialectos [*sic!*] de las provincias de España»), en una part del

4. Vegeu la recent edició de JOSEPH LINSKILL, *The Poems of the Troubadour Raimbaut de Vaqueiras* (The Hague 1964), 191-198.

5. ANGLADE, *Leys d'Amors*, II, 174. Cf. GATIEN-ARNOULT, *op. cit.*, I, 336, i ANGLADE, *Flors del Gay Saber*, 40.

6. Vegeu KLAUS HEGER, *Die bisher veröffentlichten Harǧas und ihre Deutungen* (Tübingen 1960) i EMILIO GARCÍA GÓMEZ, *Las jarchas romances de la serie árabe en su marco* (Madrid 1965), que recullen la bibliografia essencial.

7. Vegeu, per exemple, l'Epístola farcida de sant Esteve i l'Epístola farcida de sant Joan, dins *Teatre hagiogràfic*, A cura de JOSEP ROMEU (Barcelona 1957), II, 5-10 i 11-15, respectivament; vegeu també vol. I, 13-23.

8. Publicat dins el *Cançoner de les obretes en nostra lengua materna més divulgades durant los segles XIV, XV e XVI*, Recullit e ordenat per MARIAN AGUILÓ Y FUSTER (Barcelona [1873-1900]).

9. Vegeu *Propalladia and other Works of Bartolomé de Torres Naharro*, by JOSEPH E. GILLET, II (1946) 1-79; el text català, només, en *Teatre profà*, A cura de JOSEP ROMEU, II (Barcelona 1962), 5-50.

10. Vegeu *Obras de Gil Vicente*, Com revisão, prefácio e notas de MENDES DOS REMEDIOS, II (Coimbra 1912), 253-287.

teatre català del segle XIX,¹¹ o encara, bé que reduïda la segona llengua a una participació mínima — algunes frases o alguns mots —, en algunes novel·les de Vicent Blasco Ibáñez,¹² en algunes peces de Marcel Pagnol,¹³ etcètera.

Deixant de banda les composicions en diversos llenguatges, sempre difícils per llur mateixa contextura, i les cobles constructives, raríssimes a causa de llur gran artificiositat, i concretant-nos a les obres en cobles meitatades, ens caldrà precisar que una de les característiques essencials que elles presenten, la qual no es desprèn clarament de la definició de les *Leys d'Amors*, però sí de l'exemple que l'acompanya, és la barreja íntima de les dues llengües en què són escrites, que es fonen en el text com si fossin una de sola. No podem considerar, per tant, incloses dins el grup d'aquesta mena d'obres, poesies com les de Joan Berenguer de Masdovelles sobre el *Magnificat* i sobre el *Miserere*,¹⁴ com el *Romanç de l'armada del Soldà contra Rodes* de Francesc Ferrer¹⁵ o el *Romanç sobre la presó o detenció de Carles de Viana* de Joan Fogassot,¹⁶ o com les obres dedicades a l'Anunciació i a la Nativitat de Jesucrist per Arnau March,¹⁷ etcètera, que tenen al començament o al final de cadascuna de llurs estrofes una citació llatina i que més aviat podrien ésser, en certa manera, comparades a les epístoles farcides a què m'he referit abans.

Les composicions amb cobles meitatades no abunden gaire, naturalment, en la poesia medieval romànica. Així i tot, no és difícil de trobar-ne algun exemple, principalment dins la quinzena centúria.

En les pàgines següents em proposo de publicar i comentar quatre obres meitatades — dues en llatí i castellà i dues altres en llatí i català — que compareixen en cançoners catalans del segle XV:

11. Vegeu el document íntegre (del 15 gener 1867) en FRANCISCO CURET, *El arte dramático en el resurgir de Cataluña* (Barcelona s. a.), 163. Com recorda Curet, els autors catalans introduïren en llurs obres «un personaje que hablara castellano, el cual era el hazme reír, el ente ridículo entregado, como elemento de venganza, al regocijo de las multitudes» (*ibid.*, 164). Cal no oblidar, així mateix, mig segle abans, els sainets bilingües de Josep Robreño i Francesc Renart, e's iniciadors del moviment teatral català, al començament del segle XIX.

12. En les del cicle valencià, com *Flor de Mayo*, *La barraca*, *Cañas y barro*.

13. Com en *Marius*, del cicle marsellès, per exemple.

14. Vegeu R. ARAMON I SERRA, *Cançoner de l'Ateneu* (en premsa), núm. 10 (pàgs. 26-30) i núm. 11 (pàgs. 30-37).

15. Vegeu L. NICOLAU D'OLWER, *Un témoignage catalan du siège de Rhodes*, *EUC*, XII (1927), 378-387.

16. Vegeu ARAMON, *Cançoner de l'Ateneu*, núm. 17 (pàgs. 59-67).

17. *Les cobles de Jacme, Pere i Arnau March: La poesia lírica d'abans d'Auzias March*, Introducció i anotació d'AMADEU PAGÈS (Castelló de la Plana 1934), 99-102 i 103-107, respectivament. Reproduïdes en *Les «coblas» ou les poésies lyriques provençales catalanes de Jacme, Pere et Arnau March*, Éditées et traduites par AMÉDÉE PAGÈS (Toulouse 1949), 118-123 i 124-132.

- 1) *Omne rarum preciosum*;
- 2) *Seþa quien le plaze crea*;
- 3) *Clare Thomas, doctor sancte*;
- 4) *Pater noster poderós*.

II

La primera d'aquestes poesies — *Omne rarum preciosum* — és una composició amorosa escrita per Simó Pastor. Ens ha estat transmesa per dos manuscrits: el *Cançoner d'obres enamorades*,¹⁸ als folis 236^r-236^v, i el *Cançoner de l'Ateneu*,¹⁹ als folis 173^r-174^v; i encara, bé que fragmentàriament, pel *Jardinet d'Orats*,²⁰ al foli 144^r de l'antiga numeració. De Simó Pastor, nom que coneixem per la rúbrica del nostre text als cançoners on aquest apareix íntegre,²¹ sabem que és autor també de dues altres poesies catalanes — *Seguí, seguí, aventures gentils*, en llaor d'Isabel Suaris, i *Per divulgar la pràctica dampnada*, maldit, conservades al *Cançoner d'obres enamorades*²² i a la seva possible còpia,²³ i, només el maldit,

18. Manuscrit esp. 225 (antic Mazarin 7699) de la Bibliothèque Nationale de París. Vegeu-ne la descripció en EUGENIO DE OCHOA, *Catálogo razonado de los manuscritos españoles existentes en la Biblioteca Nacional de París* (París 1844), 286-374; en ALFRED MOREL-FATIO, *Catalogue des manuscrits espagnols et des manuscrits portugais de la Bibliothèque Nationale* (París 1892), 195-204; en JAUME MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia dels antics poetes catalans*, AIEC, V (1913-14), 77-92 (un resum d'aquesta darrera descripció es troba en JAUME MASSÓ I TORRENTS, *Repertori de l'antiga literatura catalana: La poesia*, I, Barcelona 1932, pàgs. 14-15). D'acord amb Massó, designo aquest cançoner amb la sigla J.

19. Manuscrit núm. 1 de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès. Vegeu-ne la descripció en J. MASSÓ I TORRENTS, *Biblioteca del «Ateneu Barcelonès»: Catàleg dels manuscrits* (Barcelona 1902), 1-56 (= RBC, I (1901), 12-67), i en *Bibliografia*, 126-142 (resum en *Repertori*, I, 17-18). D'acord amb Massó, designo aquest cançoner amb la sigla N.

20. Manuscrit núm. 151 (antic 21-4-1) de la Biblioteca Universitària de Barcelona. Vegeu-ne la descripció en MASSÓ, *Bibliografia*, 195-203 (resum en *Repertori*, I, 22-23). D'acord amb Massó, designo aquest cançoner amb la sigla X. La manca del començament d'*Omne rarum preciosum* en aquest cançoner sembla que cal atribuir-la a la pèrdua dels folis 141-143 (cf. MASSÓ, *Bibliografia*, 199). Cal assenyalar, encara, pel que fa a l'autor de la poesia, que en la «Rúbrica de totes les obres contingudes en lo present libre scrites de mà de mi Narcís Gual notari del qual son scrites l'any de la nativitat de nostre Senyor 1486», posada al final del manuscrit, trobem anotat — i sembla correspondre al nostre text — «Cobles de Joan Moreno en latí e en romans».

21. «Altra obra feta per En Simon Pastor» (canç. J), «Cobles ffetes per Simon Pastor» (canç. N).

22. Es troben abans i després d'*Omne rarum preciosum* (fols. 235^r i 236^v, respectivament); cf. MASSÓ, *Bibliografia*, 91.

23. Manuscrit núm. 10 de la Biblioteca de Catalunya. Vegeu-ne la descripció en J. MASSÓ I TORRENTS i JORDI RUBIÓ, *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*, BBC, I (1914), 81-102, i en MASSÓ, *Bibliografia*, 92-106 (resum en *Reper-*

al *Cançoner de l'Ateneu*²⁴ —, però ignorem tota dada concernent a la seva vida. Les referències al poeta que és possible de recollir en algun vell estudi de Manuel Milà i Fontanals²⁵ o de Jaume Massó i Torrents,²⁶ o bé en les històries literàries de Jaume Comerma²⁷ o de Joan Ruiz i Calonja,²⁸ per exemple, es redueixen a la simple menció del seu nom. En les pàgines de *Poetesses i dames intellectuals*, de Massó i Torrents,²⁹ dedicades a Isabel Suaris — donzella lletraferida que intercanvià epístoles literàries amb el poeta valencià Bernat Fenollar i que fou cantada en castellà per «un gentilhombre del adelantado de Murcia», i en català, com ha estat indicat, per Simó Pastor —, l'illustre erudit transcriu la poesia d'aquest darrer, però limita la seva informació sobre l'autor als següents mots: «Ignorem si En Simon Pastor era català o valencià».³⁰ No he estat jo tampoc afortunat en les meves recerques per a bastir una biografia damunt el nom d'aquell poeta, i res no m'és possible d'afegir, doncs, a les notícies negatives dels qui hi han fet allusió.

El contingut d'*Omne rarum preciosum* no ofereix cap greu dificultat per a la seva comprensió. El poeta s'adreça a la seva dama, que apostrofa amb un seguit de lloances i de comparacions, i li manifesta el seu amor, li fa present la seva submissió, amb l'acceptació de la victòria d'ella damunt d'ell i li demana que li atorgui la seva mercè sense prestar atenció al servei que ell li fa sinó únicament a la seva bona voluntat; l'obra acaba amb el prec que la dama l'alliberi del desig i amb l'esperança que ella sigui l'ara on ell faci els seus sacrificis.

El to de la poesia vol ésser planer, però l'autor — ¿hauríem d'annotar-ho com a tret humanístic? — no defuig de lluir el seu coneixement, no solament de llatí, sinó també de diversos personatges de l'antiguitat. Així veiem desfilar pels seus versos Jasó i Medea, Hèctor i Penthesilea, Orfeu, Hèrcules i Anteu, Atalanta, al costat de David i Goliat («Filisteum»).

¿Seria la «linda senyora», la «dominatrix cara», la «domina mea

tori, I, 15-16). D'acord amb Massó, designo aquest cançoner amb la sigla K. Entre *Seguí, seguí, aventures gentils* (fol. 192^r; la poesia hi és donada fragmentàriament) i *Per divulgar la pràctica dampnada* (fol. 193^r-193^v) hi ha una llacuna, on hauria pogut trobar-se el nostre text; cf. MASSÓ, *Bibliografia*, 104.

24. Fol. 153.

25. MANUEL MILÀ I FONTANALS, *Resenya històrica y crítica dels antics poetes catalans*, dins *Estudios sobre historia, lengua y literatura de Cataluña* («Obras Completas», III, Barcelona 1890), 213.

26. JAUME MASSÓ I TORRENTS, *L'escola poètica de Barcelona* (Barcelona 1922), 44.

27. JAUME COMERMA I VILANOVA, *Història de la literatura catalana* (Barcelona 1923), 257.

28. JOAN RUIZ I CALONJA, *Història de la literatura catalana* (Barcelona 1954), 320.

29. *EUC*, XXI (1936), 405-417 (= «Homenatge a Antoni Rubió i Lluch», I).

30. *Loc. cit.*, pàg. 416. Massó només publica les cinc cobles que dona el ms. K, seguint el text d'aquest.

preclara», a la qual el poeta presenta la seva obra, aquella mateixa Isabel Suaris a qui abans ens referíem,

«clara donzella,
Plena de seny, enginys e bon saber»,

com diu Simó Pastor en l'altra poesia que compon en lloança d'ella,³¹ on apareixen també referències a personatges com «Èctor», «Paris», «Menelau», «Elena», «Policena», «Anxilles», etc.? Sembla que res no s'hi oposi, ans les qualitats atribuïdes en les dues poesies a l'una dama i a l'altra podrien portar a pensar en una única persona. Res no ens permet de donar, però, aquesta identitat com a segura.

Omne rarum preciosum és regularment meitatat de llatí i castellà: són llatins els versos 1, 4, 5 i 8 de cada estrofa; castellans, els altres quatre.

El llatí que Simó Pastor escriu en aquesta composició pot ésser considerat com a correcte, malgrat que un bon nombre de mots hi apareguin desfigurats, sobretot en el *Cançoner de l'Ateneu*, sens dubte per les habituds gràfiques del copista. Així no és rar de trobar, en el dit manuscrit, duplicacions indegudes de *l* — *solla* (v. 9), *vellud* (v. 24), *Atallanta* (v. 25), *dellectantur* (v. 40), *placabillis* (v. 64) — i de *ss* — *preçiossum* (v. 1), *diliçiossum* (v. 3), *vissu* (v. 48) —; confusió de *a* i *e* — *axemplar* (v. 8), *Iesonis* (v. 12; també en J); i, en tots tres manuscrits, *venecione* / *venesione* per *venatione* (v. 28) —, ús de *s-* per *sc-* — *sientifici* (v. 36), *sio* (v. 41) —, de *-t* per *-d* — *set* (v. 56)³² — o de *-d* per *-t* — *vellud* (v. 24) —, de *qu* per *c* — *musiqua* (v. 21) —, de *ç* per *c* (*passim*); manca de *h-* — *Ector* (v. 16), *Ercules* (v. 24)³³ —; *mitxi* per *michà* = *mihi* (v. 52). També en els manuscrits de París i de la Universitat de Barcelona és vistent alguna anomalia gràfica, per influència catalana, com *nech* (o, erradament, *hech*) per *nec* (v. 52).

En el text castellà trobem algunes característiques que poden ésser també assenyalades naturalment com a catalanismes: la grafia *ny* en *senyora* (vv. 2, 6); *ben*, sense diftongar, en N, contra *bien* de J (v. 2); *quero*, sense diftongar, en JN (v. 10); *presonero* (v. 11); *derribes* de J, contra *deribas* de N (v. 23).³⁴ Cal anotar així mateix les alternances gràfiques o fonètiques que presenten tots tres manuscrits: *plaziente* J / *plaziente* N (v. 6), *triunfante* J / *triumffante* N / *triumphante* X (v. 26), *militante* JX / *millitante* N (v. 27), *bela* J / *bella* N (v. 30),³⁵ *principes* J /

31. MASSÓ, *Poetesses i dames intellectuals*, loc. cit., pàg. 415, vv. 5-6.

32. En J, *Davit* (v. 20).

33. També en J: *Ectorem*, *Ercules*; en X, per contra, amb H-.

34. En X, *derides*, sens dubte error de transcripció.

35. En X, *Della*, per error.

prinsipes N / *princepes* X (v. 34), *desambuelta* J / *dessanbuellta* N / *desembuelta* X (v. 42), *ffloresses* J / *ffloreses* N / *florestes* X (v. 46), *magniffico* J / *magnifficho* N / *magnifico* X (v. 50), *ffaç* J / *ffas* N (v. 51).³⁶ *merçet* J / *merset* N / *merce* X (v. 51), *rico* JX / *richo* N (v. 51), *sacrifficio* J / *sacriffiçio* N / *sacrificio* X (v. 63).

L'obra consta de set cobles creu-croades de vuit versos heptasíl·labs i de dues tornades de quatre versos, rubricades aquestes «Ffin» i «Reffran» en els dos manuscrits on la peça és oferta íntegrament. Tots els versos presenten rima femenina. L'esquema estròfic és el següent:

a b b a a c c a .³⁷

En el *Jardinet d'Orats*, la poesia, mancada dels dotze primers versos — a causa, possiblement, com ja he indicat, de l'antiga desaparició de tres folis del manuscrit — és donada com a composta de tretze estrofes de quatre versos, cadascuna d'elles precedida del mot «Cobla»; l'ordre dels versos, encara, no és el mateix que el dels altres dos cançoners.³⁸ El copista del *Jardinet* no comprengué, evidentment, l'estructura de les estrofes d'aquesta poesia, que apareixen correctament en els manuscrits de París i de l'Ateneu Barcelonès, com ens ho demostren, si altra cosa no, el manteniment d'una sola rima en els versos llatins de cadascuna de les estrofes, així com les rimes de les dues tornades, que repeteixen, com era corrent, les dels quatre darrers versos de la darrera cobla.

El recompte de les síl·labes és fet normalment. Assenyalem, en els versos llatins, l'escandeig regularment hiàtic de *i* i de *u* seguides de vocal (*i-a*, *i-e*, *i-o*, *i-u*, *u-a*, *u-u*); en els versos castellans, la distinció entre els diftongs *ie* < *ë* — *bien* (v. 2), *plaziente* (v. 6), *siempre* (v. 11)³⁹ — i *ue* < *ö* — *desambuelta* (v. 42), *suelta* (v. 43) — i els contactes de *i* i *u* + vocal, amb hiat originari, que mantenen una pronunciació disíl·làbica — *egregia* (v. 26), *triumfante* (v. 26), *estrenua* (v. 27) —; els mots *pre-*

36. X dóna la lliçó *ffages*.

37. Tingueu present, per a aquest i per als altres esquemes que seguiran, que els tipus rodons representen els versos de rima masculina, i els tipus cursius, els de rima femenina. — Les rimes d'*Omne rarum preciosum* són les següents: a = *-osum*, b = *-ora*, c = *-ente* (estr. I); a = *-ea*, b = *-ero*, c = *-ida* (estr. II); a = *-eum*, b = *-encia*, c = *-ia* (estr. III); a = *-unda*, b = *-ante*, c = *-ada* (estr. IV); a = *-antur*, b = *-ones*, c = *-ura* (estr. V); a = *-aris*, b = *-elta*, c = *-undo* (estr. VI); a = *-ara*, b = *-ico*, c = *-icio* (estr. VII).

38. La correspondència de versos és com segueix: versos 1-12 de JN, manquen en X; versos 13-16 de JN = versos 1-4 de X; versos 17-24 de JN = versos 21-28 de X; versos 25-32 de JN = versos 13-20 de X; versos 33-40 de JN = versos 5-12 de X; versos 41-64 de JN = versos 29-52 de X.

39. La lliçó *simpre* de N prové probablement d'un error de còpia; en *giente* del vers 7 no crec que hi hagi cap diftong, sinó que *gi* representa $\frac{2}{1}$.

sencia (v. 18), *potencia* (v. 19), *beneficio* (v. 54), *servicio* (v. 55), *judicio* (v. 58), *officio* (v. 59), *vicio* (v. 62) i *sacrificio* (v. 63), a final de vers — que no ofereixen cap problema mètric, puix que el grup *i*+vocal que hi compareix pot igualment ésser llegit amb hiat o formant diftong — podem pensar, per llur parallelisme amb *egregia* i *estrenua*, que presenten una pronunciació hiàtica. D'altra banda, quant al contacte de vocals de mots distints, tenim *ti adora* (v. 3), *tu eres* (v. 7), *mi alma* (v. 31), amb hiat, mentre que *quizon* (v. 15), *cade'l* (v. 23) i *qu'es* (v. 59) són tractats amb elisió.

III

Sepa quien le plaze crea és una glossa anònima, meitatada de llatí i castellà, dels mots de Jesús «Tristis est anima mea usque ad mortem» reportats en els evangelis de sant Mateu i de sant Marc.

Es conserva en versió única al *Cançoner de l'Ateneu*,⁴⁰ on ocupa els folis 61^v - 62^v, i ha estat donada a conèixer en l'edició inacabada del dit cançoner per Ferran Valls i Taberner, sense notes,⁴¹ i en la meua edició en curs d'impressió.⁴² Aquesta composició es troba al manuscrit després de tres breus poesies castellanes, alguna d'elles potser incompleta, de les quals no coneixem cap altra versió, i abans del cèlebre *Maldecir de las mujeres* de Pere Torroella, tan repetidament copiat en cançoners catalans i castellans.⁴³ La seva situació al manuscrit no ens forneix, doncs, cap dada que ens permeti d'escatir qui pot haver-ne estat l'autor. El contingut de la poesia — religiós, com ja he indicat, amb abundoses citacions evangèliques — no és pas per a nosaltres més explícit pel que fa a aquest problema. L'obra és escrita en versos irregularment alternats de llatí i castellà: són llatins el tercer vers del respòs — i, per tant, també el tercer de la segona meitat (o sigui el setè) de cada cobla — i un (el tercer⁴⁴ o el quart)⁴⁵ o dos (el tercer i el quart)⁴⁶ i un cop fins i tot tres (el segon, el tercer i el quart)⁴⁷ versos de la primera meitat de cada cobla, a més de fragments d'alguns altres versos;⁴⁸ són castellans tots els altres. Ens

40. Cf. supra, n. 19.

41. F. VALLS I TABERNER, *El cançoner del XV^m segle de l'Ateneu Barcelonès* (publicat com a fulletó del «Butlletí de l'Ateneu Barcelonès», 1915 ss.), pàgs 84-86.

42. R. ARAMON I SERRA, *Cançoner de l'Ateneu*, 107-112.

43. Dono referència dels manuscrits i edicions del *Maldecir* en *Canç. de l'Ateneu*, 112.

44. Estrofes III, VII, IX i XI.

45. Estrofes II, v i x.

46. Estrofes IV, VI i VIII.

47. Estrofa XIII.

48. Són parcialment llatins els versos 21, 30, 54, 64, 71, 78, 85, 86 i 87.

trobem lluny, doncs, de la regularitat en l'alternança de versos llatins i castellans que hem observat en *Omne rarum preciosum*⁴⁹ i de la dels versos llatins i catalans que hom podrà veure en *Clare Thomas, doctor sancte*.⁵⁰

La qualitat literària de la nostra poesia no és extraordinària: hi contribueixen, sens dubte, no solament el peu forçat de les diverses citacions bfbliques — tant en llatí com, alguna vegada, en llatí i castellà⁵¹ —, amb les quals l'autor es proposa de trufar el seu text, sinó també el mateix tema desenvolupat, poc apte en mans maldestres per a assolir uns resultats plausibles.

La part castellana de *Sepa quien le plaze crea* presenta un bon nombre d'evidents catalanismes. De l'autor? Del copista del manuscrit? Si algunes manifestacions gràfiques poden ésser atribuïdes igualment al poeta que a aquest últim — com, per exemple, *-t* per *-d*: *verdat* (v. 7), *voluntat* (v. 25), *desit* (v. 31), *lorat* (v. 48); o la confusió de *a* i *e* àtones: *sará* (vv. 4, 20, 28),⁵² *sapays* (v. 33),⁵³ *manaster* (v. 77), *exheminé* (v. 93), i la de *j* i *y*: *jo* (v. 85); o bé la mateixa representació de *l* inicial (< p l) per *l* : *lorat* (v. 48); o fins i tot la tendència a la *-y-* antihiàtica: *seya* (vv. 9, 17, 25, 33, 41, 97), *peleya* (v. 57)⁵⁴ —, d'altres fenòmens lingüístics, en canvi, sembla que més aviat hagin de correspondre exclusivament a un autor no massa versat en la llengua que utilitza — com la manca de diftongació de *ë* i de *ö*: *sempre* (vv. 17, 97), *destros* (v. 46),⁵⁵ *poble* (v. 53),⁵⁶ *cové* (v. 61); o la reducció *-ua->-o-*: *gordando* (v. 13); o les combinacions *algún quien* (cat. *algú qui*) per *alguien que* o *alguno que* (v. 38), o *el que* (cat. *lo* [masculí i neutre] *que*) per *lo que* (v. 61); o l'alternança *con/quan* (vv. 33 i 41); o bé, encara, l'ús de *levastes* (cat. *l)levàreu*) (v. 45) i el de *ser* per *estar*: *so preso* (v. 57); etc.

Sepa quien le plaze... consta d'un respòs de quatre versos i de dotze cobles de vuit versos, tots heptasíl·labs, els quatre darrers versos de cada cobla repetint la rima del respòs (i, a partir de la meitat del sisè vers, repetint els mateixos mots del respòs). L'esquema estròfic que presenta és el següent:

49. Cf. supra, pàg. 90.

50. Cf. infra, pàgs. 97-98.

51. Vegeu la meua anotació al text.

52. Contra *será* dels versos 12, 36, 44, etc.

53. Contra *sepays* del vers 41.

54. Però *sea* als versos 49, 61 i 65, i *pelea* al vers 81.

55. Però *miedo* al vers 49, i *tiempo* al vers 77.

56. Però *puedo* (v. 7), *buena* (v. 26), *vuestros* (v. 48), *ffuerte* (v. 70), *ruego* (v. 97), *suerte(s)* i *muerte* (passim.).

A B A B || c d c d a B A B.⁵⁷

Per la seva estructura, doncs, podem classificar aquesta obra com una dansa, bé que hi manqui la tornada i que les cobles depassin el nombre ordinari de tres.⁵⁸ Les estrofes II, X i XI fan excepció a l'esquema indicat, puix que inverteixen l'ordre dels versos 3 i 4; en aquestes estrofes trobem, així, c d d c. Les rimes A i B són femenines.⁵⁹ Quant a c i d tenim: c d en les estrofes II, III, VIII i X;⁶⁰ c d en les estrofes IV, VI, VII, XII i XIII;⁶¹ c d en les estrofes V i IX,⁶² i c d en l'estrofa XI.⁶³

Alguns pocs versos ofereixen rimes falses, com *arte:adorate* (vv. 13 i 15), sovint per vacil·lacions o imperfeccions lingüístiques: *seya:mea* (vv. 9 i 11)⁶⁴ i *peleya:mea* (vv. 57 i 59),⁶⁵ *diestes* (per *diste*): *iste* (vv. 22 i 24), *gentiles:illis* (vv. 53 i 55). El recompte sillàbic no és sempre exacte, principalment en els versos llatins, posat que no hi fem contraccions o elisions forçades: així trobem vuit casos d'hipermetria (vv. 8, 15, 23, 24, 32, 56, 61 i 95) i sis d'hipometria (vv. 40, 72, 79, 86, 88, 94). Quant al contacte de vocals, tenim algunes elisions assenyalades gràficament:⁶⁶ *contr'ellos* (v. 18), *todo:l* (v. 22), *qu'a* (v. 61), i d'altres que poden ésser acceptades sense dificultat: *ventura e = ventur'e* (v. 2), contra diversos casos d'hiat: *so al* (v. 5), *seya o* (v. 9), *bueno o* (v. 26) *si ay*, (v. 38), *miedo he* (v. 49), *como es* (v. 74). Al vers 17 — «No entreys en temptación» — l'escandeig *temp-ta-ción* (cf. *per-di-ción* del v. 15) exigeix hiat en *No entreys*. Al v. 41, hipermètric al manuscrit, la correcció de *quando* en *quan* (cf. *con* al v. 33) restitueix la mesura exacta.

57. Les majúscules indiquen el respòs i els versos de les cobles que en repeteixen les paraules. No essent constant, en aquesta poesia, la qualitat masculina o femenina de les rimes c i d, les indico amb tipus rodons en l'esquema i les preciso a continuació per a cada estrofa.

58. Cf. ANGLADE, *Leys d'Amors*, II, 179-180. Vegeu també GATIEN-ARNOULT, I, 340-342, i ANGLADE, *Flors del Gay Saber*, 40-41.

59. A = -ea/-eya, B = -erte.

60. c = -undo, d = -ir (estr. II); c = -arte/-ate, d = -on (estr. III); c = -iles/-illis, d = -unt (estr. VIII); c = -udos/-uus, d = -er (estr. X).

61. c = -est, d = -estes/-iste (estr. IV); c = -is, d = -ira/-ire (estr. VI); c = -en/-em, d = -estros (estr. VII); c = -est, d = -icio (estr. XII); c = -e, d = -eum (estr. XIII).

62. c = -estes, d = -ecum (estr. V); c = -ea, d = -ertes (estr. IX).

63. c = -er, d = -i.

64. També als versos 17 i 19, 25 i 27, 33 i 35, 41 i 43, 97 i 99; però *sea:mea* als versos 49 i 51, 61 i 63, 65 i 67. Cf. *vea:mea* als versos 71 i 73 i *guerre:mea* als versos 89 i 91.

65. Però *pelea:mea* als versos 81 i 83.

66. Al manuscrit, naturalment, escrit formant un sol mot.

IV

Clare Thomas, doctor sancte és una poesia composta pel frare dominicà Pere Martines durant el seu empresonament a Mallorca els últims mesos de 1463 i potser, fins i tot, dins l'any següent.

Les poques dades conegudes sobre la vida d'aquest escriptor han estat aplegades per Martí de Riquer en el pròleg a l'edició de les seves obres.⁶⁷ N'ignorem el lloc de naixença: Félix de Latassa, sense prou fonaments, el fa aragonès,⁶⁸ però Riquer, amb més versemblança, el considera català.⁶⁹ Hom conjectura que nasqué pels volts del 1400, i sembla que després d'una joventut pecaminosa, a la qual ell alludeix sovint en els seus escrits, és portat, de la mà de sant Vicenç Ferrer,⁷⁰ a ingressar en l'orde de predicadors. Sobre la seva actuació en les lluites polítiques de l'època i sobre la seva mort, ens n'han pervingut ja notícies més concretes. Sabem, en efecte, que fou partidari fervent de Carles de Viana, del qual, segons Latassa, era bibliotecari⁷¹ i al qual adreçà una epístola «quant fou detengut per lo senyor Rey, son pare, e portat en lo castell de Morella».⁷² Sabem, també, que el mes de setembre de 1463 fou fet presoner junt amb molts d'altres que navegaven vers Ciutadella en ajuda dels assetjadors d'aquella vila, i que fou condemnat a mort pel Lloctinent general de Mallorca i executat poc temps després.⁷³ En un

67. *Obras de Pero Martínez, Escritor catalán del siglo XV*, Edición, prólogo y notas por MARTÍN DE RIQUER (Barcelona 1946); vegeu especialment pàgs. 5-11. Les poesies de Martines havien estat ja publicades anteriorment pel mateix RIQUER, *BRABLB*, XVII (1944), 179-223.

68. «lo reputamos por tál [aragonès], atendidas la freqüencia de su apellido en este Reyno, las circunstancias del tiempo, y destínos en que vivió» (FÉLIX DE LATASSA Y ORTÍN, *Bibliotheca antigua de los escritores aragoneses que florecieron desde la venida de Christo hasta el año 1500*, II, Zaragoza 1746, pàg. 229). Recordem que Latassa dóna notícia de tres poesies de Martines dedicades a la mort del Príncep de Viana, de les quals no tenim cap altra referència.

69. «Más verosímil parece que hubiera nacido en Cataluña, ya que en su poesía contra Diego de Guzmán [...] elogia el valor de las gentes de comarcas catalanas (el Vallés, el Llobregat, el Ampurdán) y en la epístola al príncipe de Viana alude a Barcelona aplicándole con fervor el mitológico apelativo de "ciudad herculea"» (RIQUER, *Obras*, 6). El mateix Riquer ja reconeix, però, que això són detalls insignificants i de poc valor provatori.

70. Vegeu la poesia *O corredor del divinal encant* (núm. IV del recull de RIQUER, *Obras*, pàg. 110 ss.), rubricada «Lahors del gloriós pare sent Vicens, de prehicadors».

71. LATASSA, *op. cit.*, pàg. 229.

72. Editada per RIQUER, *Obras*, 95-96.

73. No resta clar que l'execució fos dins el mateix any 1463, com diu Riquer (pàg. 10). Algunes referències de Josep Maria Quadrado poden fer-nos-en dubtar: «la duración de su largo cautivero [dels apresats en la galera de Pere-Benet Es-

document publicat per A. Campaner i Fuertes i recordat per Riquer trobem notícia detallada de la pena que hom imposà a «aquest home apellat frare Martines, rabella a la Majestat del senyor Rey»: segons el dit document, Pere Martines

«és stat condemnat [*sic*] que sia manat al moll de la present ciutat [*sc.* Mallorca] e que allà li sia més un bassinet de ferro fogatjant en lo cap, e asò per manament del dit senyor Rey, e après que sia més en una barcha e que sia surgit ab una pedra ligada al coll en la mar, per ço que a 'quell sia càstich e als altres terror e exempli». ⁷⁴

Les obres conservades de Pere Martines — llevat de la citada epístola adreçada al Príncep de Viana (Barcelona, febrer 1461), ⁷⁵ d'unes cobles contra Diego de Guzmán «de la fuyta del castell de Fragua» (febrer 1461), ⁷⁶ i d'unes «Lahors de la Creu, ffetes per una joya que ffo[n]ch mesa en Barcelona sobre la creuada contra'l Turch, animant la gent» (poc temps després del maig de 1453) ⁷⁷ — sembla que foren totes escrites durant el període del seu empresonament. Es redueixen a un impressionant tractat ascètic titulat *Mirall dels divinals assots* ⁷⁸ i a nou poesies de gran interès, on, al costat d'un lirisme de primera qualitat, ⁷⁹ són vistents no poques referències a l'estat en què aleshores es troba, a la temença de

plugues i en el balener que l'acompanyava] despréndese del sueldo de sus guardias...»; «Pasaron meses, turnaron las estaciones, y en ansiedad interminable vivieron los infelices antes de salir de su encierro, no todos a un tiempo ni con igual destino»; «espacio tuvo [P. M.], dentro de la botillería del palacio real que por cárcel se le señaló, de ejercitar más de un año quizá su vigorosa pluma en el *Espejo de los divinos azotes*» (*Forenses y ciudadanos: Historia de las disensiones civiles de Mallorca en el siglo XV*, 2.ª ed. aum., Palma de Mallorca 1895, pàgs. 296-297). D'altra banda, el document del qual parlem a continuació no conté una data precisa.

74. ÁLVARO CAMPANER Y FUERTES, *Cronicon Mayoricense: Noticias y relaciones históricas de Mallorca desde 1229 a 1800* (Palma de Mallorca 1881), 178, n. 1, i RIQUER, *Obras*, 10-11.

75. Cf. n. 72.

76. Ed. per RIQUER, *Obras*, 134-136.

77. Ed. per RIQUER, *Obras*, 126-128. Sobre el consistori establert per Antoni Saplaña, el qual oferí una joia al poeta que cantés millor les lloances de la Creu i animés els cristians contra el Turc, cf. MASSÓ I TORRENTS, *Ant. esc. poèt. de Barcelona*, 65-68, i JORDI RUBIÓ, *Literatura catalana*, dins la *Historia de las literaturas hispánicas* dirigida per G. DÍAZ-PLAJA, III (Barcelona 1953), 807.

78. Ed. per RIQUER, *Obras*, 19-91. J. Rubió diu, del *Mirall*, que «todo el libro interesa como documento psicológico de un reo que no busca su consolución en la filosofía, como Boecio, sino en los ejemplos de la pasión» (*op. cit.*, III, 840).

79. De tota manera, considero exagerat el judici de Riquer: «Descontando a Ansiàs March, a Jordi de Sant Jordi y a Andreu Febrer, la obra poética de Pero Martínez es muy superior a la de los demás poetas catalanes del siglo xv. Es, indudablemente, el primer poeta sacro de la literatura catalana medieval después de Ramon Llull» (*Obras*, 16).

la mort que veu pròxima, a la ira dels seus perseguidors, a la seva desgràcia política, als pecats passats, etc.⁸⁰

Entre aquestes poesies es destaca la que comença «Clare Thomas, doctor sancte» i duu la rúbrica «Invocació a sent Tomàs d'Aquino», conservada al ms. 1030 de la Biblioteca de Catalunya,⁸¹ fols. 106^r-108^r; segons Riquer, que l'ha editada dues vegades,⁸² ella és «la más curiosa por sus alusiones a su cautiverio, a su posición política y a su seguridad en una muerte próxima»;⁸³ comparant-la amb el *Mirall*, Jordi Rubió hi troba que «aun es más personal e iluminadora de su estado de alma en la prisión».⁸⁴

A nosaltres, *Clare Thomas...* ens interessa ací no solament pel seu valor intrínsec, extraordinari, sinó també, especialment, pel fet que aquesta obra constitueix un dels exemples més perfectes que ens són coneguts de composicions meitatades. I no es tracta pas d'una manifestació única en la producció de Pere Martines: en la poesia *Ab quin alè ne, trist, ab quina boca*, que duu la rúbrica «Lahors e invocació al pare meu sent Domingo»,⁸⁵ a continuació de tres estrofes de vuit versos decasíl·l·l·l·l·l·l·l·l·l amb l'esquema *a b b a c d d c*, i precedint-ne nou d'altres de la mateixa estructura, amb una tornada i una endreça, trobem, després de la indicació «Muda l'estil»,⁸⁶ l'estrofa següent (amb l'esquema *a⁸ b b a a c c a*):

«*O spem miram quam dedisti,*
Axí comença 'l respons;
Per què yo me trob al fons
Imple, pater, quod dixisti,
Cum post mortem promisisti
A tots tos ffreres aydar,
No'm vulles desamparar,
Qui tot signis claruisti.»⁸⁷

En *Clare Thomas...*, l'autor, en versos alternativament llatins i catalans, s'adreça a sant Tomàs, i en les primeres cobles, després de la invocació inicial, implora la seva gràcia i li prega que no l'abandoni enmig

80. Ed. per RIQUER, *Obras*, 99-125 i 128-134. Vegeu, sobre les poesies, *Obras*, 14-15.

81. Breu descripció del contingut en RIQUER, *Obras*, II. No consta a la *Bibliografia* ni al *Repertori* de MASSÓ.

82. En *Las poesías de Pero Martínez*, BRABLB, XVII (1944) 219-221, amb alguns errors, i en *Obras*, 131-134, més correctament, sempre però amb puntuació deficient.

83. *Obras*, 14.

84. RUBIÓ, *op. cit.*, 840.

85. Publ. per RIQUER, *Obras*, 106-110.

86. L'estrofa XIII d'aquesta composició va precedida també de la indicació «Muda l'estil», tot i que ella és exactament igual a les altres onze (a totes les cobles de les «Lahors», doncs, si descomptem la que reproduïm ací).

87. *Obras*, 107.

dels seus treballs i penes i que el guïi al Paradís a l'hora de la seva mort. A partir de l'estrofa v, Martines abandona el to imprecatori i ens ofereix una sèrie de dades referents a la seva persona: la turba seglar reclama amb alegria la seva mort, perquè diuen que ha malparlat del Rei; aquest l'ha empresonat a causa d'haver servit sant Carles⁸⁸ amb gran amor; hom el processa contra dret i l'acusa de crim de lesa majestat, puix que li és atribuït d'haver-se apartat de la submissió reial, crim que els sacerdots no cometien; els enemics, irats, no s'adonen, en passar a la potestat secular allò que és propi de l'autoritat religiosa, que cauen en entredit;⁸⁹ puix que, sigui com sigui, desitgen que ell mori, els fa present que no el poden degradar per donar-li mort pública, bé que ells s'afanyin a fer-li sofrir una presó cruel i iniqua. En una tornada, s'adreça novament a sant Tomàs, al qual demana que porti Jesús a la seva ànima i el mantingui en el bé, car ell no es preocupa de res més.

Tant el llatí com el català d'aquesta composició són en general correctes i semblen correspondre als que usaven els humanistes catalans de l'època. En la grafia llatina cal assenyalar diverses alternances, algunes d'elles produïdes per alteracions motivades per les tendències gràfiques catalanes, com *sancte / santam* (vv. 1/81 i 31), *ffach / fac* (vv. 31 i 49), *irato / yrati* (vv. 43 i 75), *set / sed* (vv. 45 i 79), ultra d'altres desfiguracions normals en els textos del temps; també en l'aspecte formal trobem una alternança *Thomas / Thoma* en vocatiu (vv. 1 i 81), així com *nichilare* (v. 53), *geonologia* per *genealogia* (v. 19) i *blactorantes*, sens dubte errat, per *blacterantes* (v. 27). Pel que fa a la grafia i a la morfologia catalanes, constatem l'absència de les abundoses vacil·lacions corrents en els manuscrits contemporanis; el lèxic apareix enriquit amb uns quants cultismes: *summa* (v. 8), *irrefragable* (v. 26), *secular potestat* (v. 54), *lesa magestat* (v. 56), *submissió* (v. 58), *exempts* (v. 64), *vedats* (v. 68), etc.

L'obra consta de deu cobles cadeno-encadenades de vuit versos heptasíl·labs cadascuna, i d'una tornada de quatre versos. L'esquema estròfic és el següent:

a b a b c d c d.

Els versos llatins — a i c — ofereixen sempre rima femenina. Els versos catalans — b i d — tenen rima masculina menys en les estrofes iv (on

88. Sobre els miracles que hom atribuï a Carles de Viana tot seguit de la seva mort, vegeu FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya*², II (Barcelona 1962), 735 ss., i especialment J. M. FONR I RIUS, *La tradició de santedat del Príncep de Viana*, «La Paraula Cristiana», XX (1934), 196-223.

89. Vegeu d'altres al·lusions al cas de Pere Martines sotmès a la justícia secular en el *Mirall...*, pàgs. 77²⁹-78¹⁰.

b és femení) i vi i x (on d és femení). La tornada no reproduïx, com era de regla, les rimes de la segona meitat de l'estrofa anterior: reprèn la rima de l'últim vers català per als dos versos llatins, però els dos versos catalans presenten rima nova.⁹⁰ Les rimes són en general correctes, tant en els versos llatins, amb accentuació normal, com en els versos catalans: algunes de les excepcions que hom podria adduir — *sancte:tante* (vv. 1 i 3) i *truculentas:exemptas* (vv. 69 i 71), en llatí, i *sancta:tanta* (vv. 46 i 48), en català, d'una part, així com *ffet:dret* (vv. 50 i 52) irregular segons l'actual qualitat vocàlica del català central, d'una altra — representen, en el primer cas, una simple variació gràfica del grup *nt*, i ens indiquen, en el segon, una possible procedència de l'autor de contrades del català occidental, on *fet* i *dret* tenen *ɛ*; *movent:dolent* (vv. 73 i 75), en canvi, ofereixen una rima imperfecta, i *sacerdòts:tòts* tenen qualitat vocàlica diferent en tots els dialectes. L'escandeig dels versos en *Clare Thomas...* és sempre segur, amb tendència a l'hiat quan hi ha contacte de vocals de mots diferents — *de alte* (v. 20), *matar-me ab* (v. 36), *sa yra* (v. 48), *mia ab* (v. 82) — i alguns casos també d'elisió normal — *degud'actoritat* (v. 6), *qu' é* (v. 50), *muyra·n* (v. 74) —; cal anotar, però, un exemple de sinèresi — *submissió*, trisíl·lab (v. 58) —, al costat del tractament hiàtic regular — *preÿcador* (v. 2), *religió* (v. 10), *visió* (v. 12), *virtuós* (v. 20), *pietat* (v. 24), *loable* (v. 28), *lloar* (v. 32), *cruel* (v. 80).

V

Pater noster poderós no és pròpiament escrit en cobles meitatades, com les altres tres peces que hem analitzat fins ací. Es tracta d'una composició redactada gairebé totalment en català, en la qual, però, dins cada estrofa, hi ha intercalats uns mots de l'oració dominical, bé en llatí («pater noster», «qui es in selis»), bé en català («quant vindrem a! regne teu», «en la terra y en los çels»), o bé, encara, més generalment, en català i llatí barrejats («sanctificat nomen tuum», «ffiat la voluntat tua», «panem nostrum cascun dia», «da nobis vuy», «los nostres deutes remet, sicut et nos dimitimus, a tots nostres deutors», «et ne nos inducas de tota temp-

90. Les rimes són les següents: a = *-ancte/-ante*, b = *-or*, c = *-ura*, d = *-at* (estr. I); a = *-em*, b = *-o*, c = *-ore*, d = *-ot* (estr. II); a = *-ia*, b = *-anch*, c = *-usam*, d = *-at* (estr. III); a = *-antes*, b = *-able*, c = *-ecem*, d = *-eu* (estr. IV); a = *-aris*, b = *-ort*, c = *-osam*, d = *-ey* (estr. V); a = *-ato*, b = *-or*, c = *-are*, d = *-ancta/-anta* (estr. VI); a = *-atem*, b = *-et*, c = *-are*, d = *-at* (estr. VII); a = *-atum*, b = *-al*, c = *-egem*, d = *-ots* (estr. VIII); a = *-isse*, b = *-ats*, c = *-entas/-emptas*, d = *-ist* (estr. IX); a = *-ovent/-olent*, b = *-as*, c = *-are*, d = *-ica* (estr. X); a = *-ica*, b = *-us* (tornada).

tació), «set libera nos de tot mal»). En la literatura de l'època trobem d'altres glosses al parenostre, com per exemple el *Pater noster qui es ben sage* compost per Oton de Granson,⁹¹ en el qual, però, els mots de l'oració llatina — llevat de «Pater noster», que forma l'inici del primer vers — són donats com a bioc, per a cloure cadascuna de les vint-i-set estrofes de quatre versos francesos que formen la poesia, etc.⁹²

La nostra obra, però — que ens ha pervingut gràcies al *Cançoner de l'Ateneu*,⁹³ on ocupa els folis 223^v-225^v —, posseeix un interès que depassa l'esfera estrictament literària. Segons la rúbrica que l'encapçala, es tracta d'unes «Cobles sobre lo Pater noster fetas en Barchelona per causa de la Inquisició». Aquesta rúbrica i el contingut mateix de la poesia ens menen a situar-ne la redacció possiblement a l'època que els intents d'establir a les terres catalanes una nova Inquisició, essencialment distinta en procediments i finalitat de la que hi existia des dels temps de Jaume I, ocasionaren una inquietud i un malestar grans i tingueren una sèrie de repercussions de tot ordre.

Francesc Carreras i Candi ha estudiat detalladament el procés de la introducció de la Inquisició castellana a Barcelona en dos interessants

91. Publicat per AMEDÉE PAGÈS, *La poésie française en Catalogne du XIIIe siècle à la fin du XVe* (Toulouse-Paris 1936), 200-205.

92. Recordem també les poesies *De vers lo cel, hon gautz floris e grana* de Guilhem de Galhac, guardonada pel Consistori de la Gaia Ciència de Tolosa l'any 1453 (la qual porta la següent rúbrica: «Vers figurat e declaratiu de las set demandas que fa hom a Dieu, disen lo *Pater noster*, sus lasquals set demandas son notatz los set dos del Sant Sperit, les quals dos son aquestz: *Saviesa, Entendement, Coseilh, Forsa, Sciencia, Pietat, [Temor]*, am tres causas speritals que lo dit *Pater noster* ha plus que oratio del mon, so es: *Dignitat, Brevitat et Profieyt*»), i *Padre nuestro que estás* de Fernán Pérez de Guzmán. Aquestes obres, però, no contenen en realitat cobles bilingües. En la primera, publicada per ALFRED JEANROY, *Les joies du Gai Savoir: Recueil de poésies couronnées par le Consistoire de la Gaie Science (1324-1484)* (Toulouse 1914), 39-45, hom glossa, en les estrofes III-VI, les set peticions contingudes en el parenostre, que són formulades en llatí, juntament amb els dons de l'Esperit Sant que els corresponen, al davant de cada grup de quatre versos o mitja estrofa. En la poesia de F. Pérez de Guzmán, publicada per R. FOULCHÉ-DELBOSC, *Cançonero castellano del siglo XV*, I (Madrid 1912), núm. 277, pàgs. 671-672, és desplegat el tema del parenostre en unes poques estrofes que van precedides dels fragments del text llatí al qual es refereixen. Llur estructura, doncs, és més semblant a la de les epístoles farcides que a la de les composicions que ens ocupen ací. — Anotem, així mateix, en relació amb aquestes obres formades sobre el *Pater noster*, l'existència de glosses sobre l'*Ave Maria*, escrites d'una manera semblant, com, per exemple, les dues anònimes recollides en el *Cançoner* publicat per AGUIÓ (cf. supra n. 8), amb la salutació angèlica en llatí incorporada a les diverses cobles, o bé la de Fernán Pérez de Guzmán recollida per FOULCHÉ-DELBOSC (*Canc. cast. s. XV*, I, 671), en la qual els mots llatins constitueixen els lemes de les estrofes que els comenten. I deixem d'esmentar les relativament abundoses obres — catalanes, occitanes, franceses, castellanques — amb citacions llatines, principalment bíbliques, dins algunes de llurs estrofes.

93. Cf. supra n. 19.

treballs; Jaume Vicens i Vives se n'ha ocupat també amplament en un capítol de la seva obra sobre Ferran II i la ciutat de Barcelona.⁹⁴ Gràcies a les dades fornides per aquests erudits, sabem que una butlla del papa Sixt IV, del 1482, «permetia als reis els nomenaments dels inquisidors i a aquests designar delegats a tots els territoris de la sobirania dels monarques»;⁹⁵ que fra Tomàs de Torquemada, prior de Santa Cruz de Valladolid, inquisidor general per a les terres del regne de Castella, era nomenat el 1483, per una altra butlla papal, inquisidor general per als regnes d'Aragó i de València i per al principat de Catalunya; que la instauració i l'actuació del Tribunal de l'Herètica Pravitat produïa reaccions i protestes pertot;⁹⁶ que el 1484 l'Inquisidor general designava uns inquisidors delegats per a Catalunya, i el Rei escrivia als consellers de Barcelona indicant-los sota amenaça que els retessin favor, consell i ajuda; que aquest fet constitueix l'inici d'una sèrie de conflictes entre les autoritats catalanes, principalment els consellers de Barcelona, i Ferran II, les quals es resolen el 1487 amb la imposició de la voluntat reial i la prestació de jurament per part dels barcelonins a l'inquisidor Alonso Espina; etc.

Ferran Soldevila ha sabut resumir amb precisió i justesa les raons per què la implantació d'una nova Inquisició havia de xocar tot seguit amb la mentalitat catalana de l'època:

«Des del segle XIII existia la Inquisició a Catalunya i en els altres regnes de la Corona d'Aragó, i els catalans estaven avesats al seu caràcter exclusivament eclesiàstic — episcopal — i als seus procediments, basats en testimonis públics, i havia de costar-los d'avesar-se a la Inquisició que ara els era imposada. D'altra banda, la ciutat de Barcelona, que, a mitjan segle XV, havia aconseguit del papa la concessió d'un inquisidor especial per a Catalunya (i després per a la diòcesi de Barcelona),⁹⁷

94. FRANCESH CARRERAS Y CANDI, *Evolució històrica dels juheus y juheissants barcelonins*, EUC, III (1909), 404-428, 498-522, i IV (1910), 45-65, 359-373; ID., *L'Inquisició barcelonina substituïda per l'Inquisició castellana (1446-1487)*, AIEC, III (1909-10), 130-177; JAUME VICENS I VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, I (Barcelona 1936), 365-424. Cal no oblidar, a desgrat de les reserves que hi fa Vicens, el treball *Barcelona en 1492* de SALVADOR SANPERE I MIQUEL (dins les «Conferencias leídas en el Ateneo Barcelonés sobre el estado de la cultura española y ... catalana en el siglo XV», Barcelona 1892, pàgs. 231-345), ni tampoc l'excel·lent resum de la qüestió per FERRAN SOLDEVILA dins la seva *Història de Catalunya*, 1.ª ed., II (Barcelona 1935), pàgs. 142-154, i 2.ª ed., II (Barcelona 1962), pàgs. 809-819. Vegeu, encara, l'estudi de conjunt *La Inquisición en España* de BERNARDINO LLORCA (3.ª ed., Barcelona 1954).

95. VICENS, *op. cit.*, I, 370.

96. A Aragó, per exemple, fou assassinat l'inquisidor Pedro Arbués; a València, el braç militar intentà durant alguns mesos d'aturar la introducció del Sant Ofici; etcètera.

97. Pròpiament fou per a la ciutat i la diòcesi de Barcelona, que quedava així desvinculada de la Inquisició existent per al Principat i València (cf. CARRERAS I CANDI, *L'Inquisició barcelonina...*, *loc. cit.*, 132).

natural de la terra, que no en lesionés, per desconeixença, els privilegis, no podia admetre que ara els inquisidors vingessin de terres endins; els catalans que havien arribat gairebé a instaurar en plena Edat Mitjana el jurat modern amb el *Juhí de Prohòmens*, no podien veure sinó amb agressiva repulsió els procediments clandestins de la Inquisició castellana; el poble, en fi, que acabava de sostenir una guerra de més de deu anys en defensa de les seves Constitucions i Privilegis, en els quals veia el seu més preat tresor col·lectiu, no podia, sense protesta i resistència, acatar les ordres reials que els desconeixien i conculcaven».⁹⁸

Al costat d'aquestes repercussions en l'aspecte que Soldevila anomena institucional, hi havia també —i no poden ésser oblidades— les repercussions materials que la implantació de la Inquisició castellana en les terres catalanes produí, i en trobem un viu ressò en la correspondència oficial d'aquells anys.

En una lletra dels consellers barcelonins al Rei, del 20 de juny de 1484, li fan avinent que la tramesa anunciada dels inquisidors

«seria total depopulació de aquesta dita vostra ciutat; car sentints molts dels poblats en aquella aquestes coses, per los actes qui són reportats han fets en València e atemptaven fer en Çeragossa e altres lochs del regne de Aragó, en los quals no'ls és permès usar, han començat e's preparaven de mudar llur domicili en altres parts, qui en Perpenyà, qui en Ffrança e en altres lochs».⁹⁹

Uns quants mesos després, el 20 de desembre, els consellers insisteixen prop del Rei sobre la despoblació de Barcelona:

«Açò ha portat gran tristor a tots, del major al menor, com si vessen ja aquesta ciutat totalment, axí com certament serà si aquesta inquisició va avant, destruïda e perduda. Car abans de aquesta nova alguns eren partits e molts havents temença havien transportats lurs béns en altres parts; e ara, sentint açò vuy buyden e trahen quant poden de la ciutat, que la Taula de aquella dins poch dies ha tant buydat que'ns havem callar lo poch que'y reste.»¹⁰⁰

I continuen, en la mateixa lletra:

«Tots stam spantats ab les fames que tenim de les exequicions e procehiments que's dien són stats fets en Castella, e açò dóna causa a justa temor e a fugir a tal rigor e procehiments, majorment com veen tresorers, algtzirs, scrivants e ministres, per manera que no tenen sperança per lo dubte de rigor sinó en la sola fuyta o deserció de aquesta ciutat vostra.

98. SOLDEVILA, *Hist. Cat.*², II, 812.

99. VICENS, *op. cit.*, III, núm. 66, pàg. 130.

100. *Ibid.*, núm. 72, pàg. 140.

Ab veritat, Senyor, totes aquestes coses són de molta congoxa, y és per tota la ciutat hun crit tan gran, que som certs, si V. A. fos present, differria aquesta cosa per altre temporada.»¹⁰¹

Un any més tard, el 7 de desembre de 1485, en un memorial adreçat a Ferran II continua la pintura dramàtica de la situació a Barcelona :

«Los poch mercaders qui eren restats e fahien la mercaderia, han cessat de aquella, han tret totes les pecúnies e béns que en aquesta Ciutat tenien, han-los transportat en altres regnes, e van-se'n aquells habitar : són-los fetes grans franqueses : los regnes stranys se fan richs e gloriosos del despoblar de aquesta terra, e aquesta se fa perduda e desolada : los altres mercaders qui réstan, ja stan tots per axir, e special quant vehen les grans persecutions per açò són fetes en altres parts. E no crega V. Altesa que aquests a soles se'n vagen, mas molts altres qui no's poden sostenir en la terra per ésser aquella tant desviada.»¹⁰²

En un to semblant s'adrecen els consellers als ambaixadors de la Ciutat tramesos al Rei. Amb data de 13 de gener de 1486, els ennoven

«que ara novament ab una galea del egregi comte de Trivento se'n van la major part dels qui eren restats ; e que açò porta en sta ciutat una tant gran tristor per veure fugir de aquella tothom, no solament los qui's dien conversos, mes encara molts dels menestrals de aquesta ciutat, perquè tant se strenyen, axí per causa de la comoció dels pagesos com per temensa de la Inquisició, que ab gran dificultat se pot viure, tant ha cessada la negociació e comerç entre les gents.»¹⁰³

I poques setmanes després, el 9 de febrer, s'exclamen :

«gran pietat és qui mira aquesta ciutat, qui del dia que partits fins la present jornada ha tanta diferència que és gran congoxa commemorar-ho[...] Pensar poden les magnificències vostres qual se spera aquesta ciutat en los anys sdevenidors si per via saludable no'y era remediad.»¹⁰⁴

El 18 d'agost de 1487, posteriorment doncs a l'entrada a Barcelona de l'inquisidor Alonso Espina, els consellers escriuen encara al Rei :

«Cosa nuncha vista e menys praticada en aquesta vostra ciutat, la qual sta molt destrohida, despoblada, desviada e encarregada de grans càrrechs, les entrades de aquella molt disminuïdes, les imposicions o drets perduts, los manestrals, qui no fan cosa alguna en llurs officis, guasten açò poch que tenen e congoxen-se quant no poden vendre sos béns per

101. *Ibid.*, núm. 72, pàg. 141.

102. CARRERAS, *L'inquisició barcelonina...*, doc. x, pàg. 161.

103. VICENS, *op. cit.*, III, núm. 87, pàg. 166.

104. *Ibid.*, núm. 89, pàg. 173.

suplir a llur misèrrima vida, en tant que tota comunicació e pràtica de viure cessen en aquesta vostra ciutat.»¹⁰⁵

Si hom té presents tots aquests fets, planys i exclamacions — i molts d'altres que podrien ésser encara espigolats per la rica documentació de l'època — pot comprendre sense dificultat el contingut de la poesia que estudiem.

L'autor s'adreça a Déu nostre senyor — «Pater noster poderós», «senyor Déu», «Inmens Senyor de l'Imperi», «ver Jesuchrist», «Rey dels reys, Déu eternal», «Déu»¹⁰⁶ — i en nom dels fidels cristians — «Las simples de tas ovelas», — li demana repetidament socors i pietat: «Vulles recordar d'aquellas» (és a dir, de les ovelles), «vulles aver piatat | De tanta gent qui sospira», «Ajuda'ns», «Ajes de nosaltres cura», «Muda'ns aquesta ventura», «Ajau-nos compassió», «Perdona tot pecador», «sies nostro guovern | Y de tots defenador».¹⁰⁷

Les referències a la temuda Inquisició — ¿només anunciada o bé instaurada ja a Barcelona quan l'autor componia la seva obra? — es van repetint al llarg de la poesia: les ovelles «Qui són fisades d'abelles | Ab molt gran afligiment», «Ajuda'ns [...] | De tal dolor qui'ns frespua», «Un tal mal revocat sia», «Si tal malaltia'ns dura | Metge no'ns pot ajudar», «Ara que som en destret».¹⁰⁸

En dos moments, l'autor sembla voler manifestar que la Inquisició era innecessària: quan, si ho interpreto correctament, demana a Déu que enviï directament el càstig a què hom s'hagi pogut fer creditor — «Si ton voler nos ahira, | Ffes-ho ab las tuas mans» (vv. 13-14) — i quan alludeix a la remissió dels pecats passats — «Si la nostra gent passada | A per algun temps arrat | Ja fou per tu perdonat» (vv. 21-23).

En l'última estrofa — rubricada «Ffy» segons la moda del temps — veiem com és demanada una ajuda especial per a la ciutat de Barcelona, sempre fidel — «Ella qui no'us abandona | Com fan las altres ciutats» — a la llei de Déu.

La poesia compareix anònima en l'únic manuscrit que la conté, i hi és precedida i seguida per algunes de les poques obres castellanques que el col·lector del cançoner hi inclogué,¹⁰⁹ les quals, però, no ens ofereixen cap

105. *Ibid.*, núm. 97, pàgs. 188-189.

106. I, encara, «Tu, qui est omnipotent», «Tu, qui as creat lo món», «Tu, qui fist partir la mar», «Vós, qui 'l món edificàs», «Tu qui est potent senyor [...] Y deslliurist [...] | Tots los sanets pares d'infern».

107. També hi ha una invocació a la verge Maria, a la qual demana que intercedeixi prop de Jesús per tal que sigui revocat el mal que sofreixen.

108. I, també, les contingudes als versos 12 i 48, abans alludits.

109. Cf. MASSÓ I TORRENTS, *Bibliografia*, 142.

orientació. Qui en podria ésser l'autor? Bé que no sobre el seu nom, dues al·lusions contingudes en la mateixa composició ens poden potser ajudar a aclarir almenys la seva condició social. L'una d'elles es troba al vers 38: en adreçar-se a Maria perquè pregui a Jesús que faci cessar la Inquisició — «Un tal mal revocat sia» — l'autor li diu uns mots amb els quals podríem creure que vol justificar la seva petició precisament per intercessió d'ella: «pus vós [...] | De Abraam teniu sement». L'altra al·lusió, per a mi més clara, apareix a l'estrofa VII, on és recordat com Aman, que tenia el propòsit de destruir el poble jueu («Naman, per vituperi, | Israel feya matar»), fou fet executar per Assuer («Mas lo rey lo féu penjar»), segons ens conta el *Llibre d'Ester*.¹¹⁰ Em sembla, doncs, que no ens allunyariem de la veritat si atribuïem la composició d'aquesta obra a un convers barceloní.¹¹¹

La llengua de la poesia, en el català de l'època, naturalment sense occitanismes ja, no presenta trets remarcables, si fem excepció d'alguna imprecisió, derivada probablement de dificultats d'expressió que sovint fan el text obscur (vv. 29-32, 75-78, 83-86). Anotem, de tota manera: la confusió de *a* i *e* àtones — *maravellas* (v. 2), *demànan* (v. 3), *ovellas* (v. 4), *piatal* (v. 11), *arrat* (v. 22), *defenador* (v. 80), etc., al costat de *trespua* (v. 28), *trestorns* (v. 51), *Esueri* (v. 52) —; l'ús de *s* per *c* — *salvasió* (v. 42), llat. *selis* (v. 9), però *çels* (v. 33), *abraçats* (v. 87) — i la grafia llatinitzant *Barchelona* (v. 82); l'ús de *gu* davant *a* — *veguada* (v. 18), *linguas* (v. 20), *amaguada* (v. 20), *preguau* (v. 39) —; les grafies llatinitzants *sanct* (v. 70), *sancta* (v. 10), *peccat* (v. 30), *peccadós* (v. 64); la indicació de la palatalització de la *l*- per mitjà de *ll*- — *lley* (v. 24), però *lum* (v. 19) —, que és estesa fins i tot al mot llatí *llibera* (= *libera*) (v. 73);¹¹² la indicació gràfica del pas de *-rs* a *-s* — *socós* (v. 3), *peccadós* (v. 64) —; les alternances *e/y*, *nostres/nostros*, *tu/vós* en adreçar-se a Déu; l'ús de *est* 'ets' (v. 7), *quant* 'quan' (v. 25), el condicional *defallira* (v. 16); el verb *recordar* regint *de* («Vulles recordar d'aquellas», v. 8); l'ús de perfets no modificats encara definitivament per la regularització analògica — *jurist* (v. 15), *pres* (v. 32), *fist* (v. 47), *edificàs* (v. 67), etc. —; un cas de passiva reflexiva — *s'escriu* (v. 71) —; etcètera.

Pater noster poderós es compon d'onze estrofes cadeno-croades de vuit versos heptasíl·labs, amb l'esquema

a b a b b c c b .

110. *Llibre d'Ester*, III ss.

111. Podrien potser ésser adduïts, com un altre argument favorable, els versos 21-23 a què m'he referit abans.

112. Cf. supra, pàg. 93, el cas contrari del mot castellà *llorat*, amb *ll*- < *pl*-, escrit *lorat*.

Les rimes a i c són sempre masculines; la rima b és femenina menys en les estrofes VIII, IX i X, en què és masculina. L'estrofa VII, encara, presenta excepcionalment l'esquema a b b a a c c a.¹¹³ Només he sabut trobar una rima imperfecta en *jorn:món* (vv. 41 i 43); quant a la diferència de qualitat, segons l'actual català central, de les e en els versos 2, 4, 5 i 8 (*maravèllas:ovèllas:abèllas:aqueùllas*), 49 i 51 (*servey:rey*), 57, 60, 61 i 64 (*remet:secret:destret:dret*), cal advertir que aquestes e ofereixen una rima perfecta segons l'occità antic i algun dialecte català modern; pel que fa a *ajuda(r):mar* (vv. 46 i 47) i *senyo(r):peccado(r):amor:defenado(r)* (vv. 74, 76, 77 i 80), no hem d'oblidar que la -r final no emmudeix abans del segle XVI en el català oriental.¹¹⁴ Respecte al contacte de vocals, més aviat rar en aquesta obra, ens trobem amb dos casos d'elisió no indicats gràficament (*y en = y·n*, v. 33; *De Abraam = D'Abraam*, v. 38) i amb un cas d'hiat (*y en*, v. 60). I no podem deixar de recordar, encara, els versos hipermètrics 9, 58 i 73 i l'hipomètric 65.

VI

Els quatre textos que publico a continuació els he transcrits, amb la major fidelitat que m'ha estat possible, dels manuscrits que els contenen, amb la sola regularització de l'ús de les majúscules i el de u i v i de i i j, i de la separació de paraules; per tal de destriar els diversos elements aglutinats, faig ús — tant per als textos catalans com per als castellans¹¹⁵ — de l'apòstrof, del punt volat i del guionet. També afegeixo l'accent allà on cal, segons l'ús modern, i intento de precisar, amb ell, en els textos catalans, la qualitat de la vocal accentuada.

El text en llatí és imprès en cursiva; el text en llengua vulgar, en rodó. Per a la poesia 2 indico amb versaletes el fragment del respòs que trobem reproduït en les diverses cobles.

A l'aparat dono totes les indicacions útils referents a la transmissió

113. Les rimes són les següents: a = -os, b = -ellas, c = -ent (estr. I); a = -ant, b = -ira, c = -an(t)s (estr. II); a = -um, b = -ada, c = -at (estr. III); a = -eu, b = -ua, c = -at (estr. IV); a = -els, b = -ia, c = -ent (estr. V); a = -orn/-on, b = -ura, c = -ar (estr. VI); a = -ey, b = -eri, c = -ar (estr. VII); a = -et, b = -us, c = -ist (estr. VIII); a = -as, b = -o, c = -iu (estr. IX); a = -al, b = -or, c = -ern (estr. X); a = -ort, b = -ona, c = -ats (estr. XI).

114. Vegeu G. RENAT, *Els reflexos lat. -ata, -are en valencià*, BSCC, XVII (1936), 338-351.

115. Els editors de textos castellans farien bé d'habituar-se a separar els mots que compareixen aglutinats en els manuscrits. Vegeu, sobre això, ER, I (1947-48), 236 ss., i VI (1957-58), 175 s.

manuscrita. Per a la poesia 1, continguda en tres cançoners, com ha estat indicat, anoto íntegrament les variants, de manera que el lector pot refer tothora les lectures de cadascun dels manuscrits.¹¹⁶

A les notes que acompanyen les quatre poesies he procurat de fer constar: *a)* els problemes que l'establiment del text planteja en alguns indrets; *b)* les fonts bíbliques de la poesia 2; *c)* els trets lingüístics sobresortints; *d)* les particularitats de la versificació.

116. Per a l'establiment del text, molt uniforme en tots tres manuscrits, m'he basat en el cançoner *J*, que dóna indubtablement la lliçó més correcta, del qual m'he apartat raríssimes vegades.

TEXT

I

OMNE RARUM PRECIOSUM

I	<i>Omne rarum preciosum,</i> Bien lo sabes tu, senyora, Al que más en ti adora, <i>Magis est deliciosum.</i>	4
	<i>Suave, non onerosum,</i> Linda senyora, plaziante Tu eres a toda giente, <i>Ut exemplar virtuosum.</i>	8
II	<i>Tu sola, domina mea,</i> Otra non amo nin quero : Jo siempre tu presonero, <i>Velut Iesonis Medea.</i>	12

Rúbrica: Altra obra feta per en Simon Pastor J, Ihs. Cobles ffetes per Simon Pastor N; manca en X.

1-12. Manquen en X. Per a l'ordre dels versos d'aquest manuscrit respecte als dels altres dos, cf. *supra*, pàg. 91, n. 38. — En X, davant de cada cobla de quatre versos, Cobla.

1. preciossum N. — 2. Ben N. — 3. Al] El corr. Al N. — 4. diliçiossum corr. deliciossium N. — 6. plaziante N. — 8. axemplar N.

9. solla N. — 10. non amb la segona n raspada N. — 11. simple N.

2. *senyora*, catalanisme gràfic; també al vers 6.

3. Bé que N corregeixi la versió primitiva Al en El, la lliçó Al de J i el sentit d'aquests primers versos em decanten a admetre Al al meu text.

6. *senyora*: cf. vers 2.

7. *giente*, probable italianisme gràfic, per *gente*, on *gi* deu representar \hat{e} . Recordeu, al *Cançoner del Marquès de Barberà*, les grafies *desigiant*, *passagiant*, *mangiar*, etc.; cf. R. ARAMON I SERRA, *Una cançó i tretze cobles esparses inèdites*, «Mélanges ... Maurice Delbouille», II (Gembloux 1964), 25.

10. A remarcar la forma *quero*, sense diftongar.

11. *Jo*, catalanisme, per *yo*; també al vers 63. — *presonero*, catalanisme.

12. La coneixença de la història de Jasó, cap dels argonautes, i de la màgica Medea, que ajudà aquell en la conquesta del velló d'or, així com la dels altres personatges mencionats als versos 16, 21, 24 i 25, prové probablement d'Ovidi i de Guido de Columnis, amplament estesos durant l'Edat mitjana per Catalunya, com ho testimonien, ultra les referències documentals, les versions de llurs obres al català; cf. A. RUBIÓ I LLUCH, *Documents per la història de la cultura catalana mig-eval* (Barcelona 1908-1921). — *Iesonis*, amb *e*, potser per catalanisme.

	<i>Pulcra es ut Idomea,</i> E por mi tanto querida Quanto más quizo'n su vida <i>Ectorem Pantasilea.</i>	16
III	<i>Meus intellectus, cor meum,</i> Aguardan la tu presencia ; Matas-me con la potencia, <i>Sicut David Filisteum.</i>	20
	<i>Musica vincis Orpheum,</i> Con más dulce melodía ; Derribas-me cade'l día, <i>Velut Ercules Anteum.</i>	24
IV	<i>Tu, Athalanta secunda,</i> Egregia triunfante, Estrenua militante, <i>Venecione iocunda;</i>	28
	<i>Nobilibus oriunda,</i> Bella bien acostumbrada :	

13. Pulchris X; Iduonea X. — 14. E] Y X. — 15. Quando X; fizon X. — 16. Ectorem corr. J, Ector eia amb la i ratllada N, Hectorem X; Pantasilea corr. N, Pantolizea X.

17. Meus] Mens JX; intelletus X. — 18. ayorden (?) X; presència N. — 19. Matas X; potencia N. — 20. Sicut corr. Velut N, Velut X; dauit J; filisteum corr. N, philisteum X. — 21. Musica uinçis Orfeum N. — 22. Com X; dulce J. — 23. Derribes J, Deribas corr. Deribes N, Derides X. — 24. Vellud N, Sicut X; Erculles amb la segona l ratllada N, Hercules Antheum X.

25. Atallanta N, Atalante X. — 26. triumffante N, triumpfante X. — 27. Estrenua corr. Estrema N, Strema X; millitante N. — 28. Venesione N. — 29. Nol dilig (?) X. — 30. Bela N, Della X; acostumbrada amb la m corr. N, acostombrada X.

13. *Idomea*: Idumea, regió de Palestina.

15. *quizo*, lliçó indubtablement preferible a *fizo* de X.

16. Allusió al gran afecte de Penthesilea, reina de les amazones, envers Hèctor, el defensor de Troia; cf. la nota al vers 12.

17. Bé que J i X donen clarament *Mens*, prefereixo la lliçó *Meus* de N que estableix un parallelisme entre els substantius *intellectus* i *cor*, cadascun d'ells acompanyat d'un possessiu.

20. Allusió a la victòria de David damunt Goliat; cf. *I Reis*, XVII.

21. Allusió al fill de Calliope que als acords de la seva lira amansia les feres; cf. la nota al vers 12.

24. Allusió a la lluita d'Hèrcules contra el gegant Anteu; cf. la nota al vers 12.

25. Allusió a la bella caçadora guardonada per haver estat la primera a ferir el senglar tramès per Artemisa per infestar els camps de Calidònia, cèlebre també per la seva agilitat en la cursa; cf. la nota al vers 12.

26-27. A remarcar els cultismes usats en aquests versos.

28. *Venecione*, amb *e*, en lloc de *venacione* o *venatione*, potser per cata- lanisme.

	Mi alma porti penada, <i>Per te sit a pena munda.</i>	32
V	<i>Vultum tuum deprecantur</i> Príncipes, duques, barones; En tus cantares i sonos <i>Scientiffici letantur;</i> <i>Sapientes admirantur</i> De la tu grande soltura; En la tu noble figura <i>Pulcriciores delectantur.</i>	36 40
VI	<i>Scio quod tu nominaris</i> Aquella tan desambuelta; En quantos bienes tu suelta, <i>In tantis non meditaris.</i> <i>Et tu es que singularis</i> Ffloresses en este mundo: Los de saber más profundo <i>Solo visu dominaris.</i>	44 48
VII	<i>Ergo, dominatrix cara,</i> Con tu poder magnifico	

31. porta X.

33. *Vultuū X*; tuum *corr. J.*; *deprecantur corr. sobre raspat N.* — 34. *Prinsipes N*, *Princepes X*; duques *corr. X.* — 35. y *corr. j N*, he X. — 36. *Sientifici N*; leantur X. — 38. gran desultura X. — 39. noble] grande X; ffigura N. — 40. *delectantur N.*

41. *Sio qod corr. sobre raspat N*, *Scio q̄ X.* — 42. *dessanbuellta N*, *desēbuelta X.* — 43. *quantas X*; bienes] pones J, penas X; te X. — 46. *Ffloreseys amb la y raillada N*, *Flo. restes X*; este *corr. X.* — 47. *sabes J*, *desaber corr. sobre raspat N.* — 48. *vissu corr. visso N* — 50. *magnifficho N*, *magnifico X.*

31. *porti*, probablement per *porto* 'llevo'; X *dóna porta*. ¿O caldria llegir, d'acord amb la lliçó d'aquest darrer manuscrit, *port' apenada*?

38. *soltura*: COVARRUBIAS, *Tesoro de la lengua castellana o española*, s. v. *soltar*, observa: «Soltura, algunas vezes vale atrevimiento y libertad»; aci potser l'autor es refereix preferentment als coneixements de la dama.

39. *figura*: cf. COVARRUBIAS, s. v.: «Y el talle y forma de cualquier llamamos figura. *Cicero De finibus 5: Figura est forma et statura corporis nostri ad naturam apta.* Vale talle, parecer, semejança, como dize el romance viejo

En figura de romero
No le conozca Galván».

43. Vers de difícil interpretació, tant si partim de la lliçó de N (*bienes*), acceptada al nostre text, com si prenem en consideració la lliçó de J (*pones*) o bé la de X (*En quantas penas te suelta*).

50. Llegiu *magnifico*, en rima amb *rico* del vers següent.

	Ffaç-me de tu merçet rico, <i>Michi iam non sis avara;</i> <i>Nec sit manus tua rara</i> En dar-me tal beneficio; Non guardes en mi servicio, <i>Sed in voluntate clara.</i>	52 56
VIII	<i>Domina mea preclara:</i> Quita-me con tu juicio Desear, qu'es mal officio, <i>Et mentem meam repara.</i>	 60
IX	<i>Ut in te fulget tiara</i> De toda virtud sin vicio, Jo te fago sacrificio: <i>Sis tu placabilis ara.</i>	 64

2

SEPA QUIEN LE PLAZE CREA

I	Sepa quien le plaze crea Mi ventura e MALA SUERTE, <i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i> ET SARÁ, FASTA LA MUERTE.	 4
---	---	---------------

51. Ffas amb la s corr. sobre raspat N, Ffages X; merset N, merce X; richo N. — 52. Mitxi iam N, Et michi X; anara X. — 53. Nech J, Hech X; sit mer (?) manus (corr. magna) c. X. — 54. beneficio X. — 55. guardas al X; serviciu N. — 56. Set N, lectura incerta X; volumine X.

Abans del vers 57, Ffin en JN.

57. Domina corr. Domine X. — 58. judiciu N. — 59. Dezear que es maleficio X.

Abans del vers 61, Reffran en JN.

61. Ut] Et X. — 62. virtud X; sijn corr. J, sens X; viçiu N. — 63. fago sacrificiu N; després de sacrificio hi ha sis ratllat en X. — 64. tu] micho X; placabilis corr. precabilis J, placabilis N, precabilis X.

3. Tristjs corregeix Triste.

51. merçet, catalanisme gràfic.

59. La lliçó maleficio, de X, no permet d'acceptar sense dubtes la que donen els altres dos manuscrits.

62. virtud, catalanisme gràfic.

63. Jo: cf. vers. II.

1. ¿Caldria potser llegir Sep' a quien le plaz' e crea...? Aquest vers és de difícil interpretació.

2. Llegiu ventur' e amb elisió.

3-4. Cf. SANT MATEU, XXVI, 38, i SANT MARC, XIV, 34: «Tristis est anima mea usque ad mortem».

II	Ya so al passo secundo De mi fin por a morir ; Con verdat puedo dezir <i>«Regnum meum non est de hoc mundo».</i> 8 Por que, seya o no seya Contra vos la MALA SUERTE, <i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i> ET SERÁ, FASTA LA MUERTE. 12
III	No me gordando con arte, Vi toda mi perdición ; <i>Vigilate et adorate,</i> No entreys en temptación. 16 Por que ruego sempre seya Contr' ellos mi MALA SUERTE ; <i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i> ET SARÁ, FASTA LA MUERTE. 20

11. *Després de mea hi ha, vaillat, e sera.*

18. *Controllos mj corr. Contra vos la.*

5. *so al* amb hiat. — *passo*: cf. COVARRUBIAS, s. v.: «Dize el que va a morir: Por el passo en que estoy». — *secundo*, llatinisme, 'segundo'.

6. *por a* 'para' (= cat. *per a*).

7. *verdat*, catalanisme gràfic.

7-8. Potser caldria alterar l'ordre en què aquests dos versos apareixen en el manuscrit — el sentit no en sofriria — a fi que la cobla de la qual formen part presentés la mateixa estructura estròfica que les altres; si tenim present, però, que les cobles X i XI ofereixen una irregularitat semblant i no són reduïbles a la uniformitat de les altres nou, és més prudent de no esmenar l'estructura de cap d'elles.

8. Cf. SANT JOAN, XVIII, 36: «Regnum meum non est de hoc mundo». Vers hiper mètric.

9. *seya o* amb hiat. — A anotar el mot *seya* rimant amb *mea* del vers 12. També els versos 17, 25, 33, 41, 57 i 97 presenten com a rima en *-ea* els mots *seya* (quatre vegades), *peleya* i *seya*.

13. *gordando*, amb *ua > o* per catalanisme; cf., en *Omne rarum preciosum, aguardan* (v. 18) i *guardes* (v. 55). — A anotar la rima imperfecta d'*arte* amb *adolate* del vers 15.

15. Cal llegir *Vigilate et* amb elisió de la *-e* del primer mot. ¿O caldria potser corregir *adolate* en *orate* d'acord amb els evangelis?

15-16. Cf. SANT MATEU, XXVI, 41, i SANT MARC, XIV, 38: «Vigilate et orate, ut non intretes in tentationem».

16. Cal llegir *No entreys* amb hiat i *temptación* com a trisíl·lab (cf. *perdición*, trisíl·lab per raons mètriques, al vers 14). ¿O potser *No ntreis* amb elisió i *temptación* quadrisíl·lab?

17. *sempre*, amb la *è* sense diftongar (cf. vers 97). — *seya*: veg. la nota al vers 9.

IV	O fortuna!, <i>factum est</i> Todo'l bien que tu me diestes; <i>Pater, si possibile est,</i> <i>Transeat a me calix iste;</i> Pero tu voluntat seya, Con buena o MALA SUERTE; <i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i> ET SARÁ, FASTA LA MUERTE.	24 28
V	Los que jura me faziestes (Ffalso fo « <i>me mori tecum</i> »), Desit-me que non podiestes <i>Vigilare una hora mecum.</i> Porque non sapays con seya Contra vos la MALA SUERTE, <i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i> ET SERÁ, FASTA LA MUERTE.	32 36
VI	Todos quantos lo sentís, Si ay algún quien lo mira, <i>Si ergo me queritis,</i> <i>Sinite hos abire.</i> Porque non sepays quan seya	40

41. Ms. quando.

21. A anotar la repetició del mot *est* en rima al vers 23.

22. La rima amb *iste* sembla exigir la correcció de *diestes* en *díste*; això no obstant, les freqüents imperfeccions de rima d'aquesta poesia i el fet que als versos 29 i 31 apareguin les formes *faziestes* i *podiestes*, en rima, i, al vers 30, *deviestes*, em mouen a no alterar el text del manuscrit.

23. Cf. la nota al vers 21.

23-24. Cf. SANT MATEU, XXVI, 39: «Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste».

24. *iste*: veg. la nota al vers 22.

25. *voluntat*, catalanisme gràfic. — *seya*: cf. la nota al vers 9.

26. *buena o*, amb hiat.

30. Cf. SANT MATEU, XXVI, 35: «Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo».

31. *Desit*, catalanisme gràfic.

31-32. Cf. SANT MATEU, XXVI, 40: «Sic non potuistis una hora vigilare mecum?».

33. *con* 'como?', 'cuando'? (cf. vers 41). — *seya*: cf. la nota al vers 9.

38. *Si ay*, amb hiat. — *algún quien*, catalanisme sintàctic, 'alguien que', 'alguno que'. — *mira*: cal llegir *mire* per a la rima amb *abire* del vers 40.

39. Llegiu *queritis*, en rima amb *sentís* del vers 37.

39-40. Cf. SANT JOAN, XVIII, 8: «Si ergo me quaeritis, sinite hos abire».

40. Vers hipomètric.

41. La lliçó *quando* del manuscrit ens dóna una síl·laba de massa al vers;

	Contra vos la MALA SUERTE, TRISTIS EST ANIMA MEA, ET SERÁ, FASTA LA MUERTE.	44
VII	Pues mi levastes mi bien Et fazer mal fuerdes destros, Ffilii Ierusalem, Ay!, lorat los fijos vuestros. Porque miedo he que sea Contra vos la MALA SUERTE, TRISTIS EST ANIMA MEA, ET SERÁ, FASTA LA MUERTE.	48
VIII	El poble de los gentiles Contra mi <i>reversi sunt</i> ; O Pater, <i>ignoce illis</i> , Quia <i>nesciunt quid faciunt</i> ; Que so preso sin peleya, Por causa de MALA SUERTE; TRISTIS EST ANIMA MEA, ET SERÁ, FASTA LA MUERTE.	56
IX	El qu'á de ser, cové que sea: A todos mudan las suertes;	60

62. todos *corr.* dados.

el parallelisme amb el vers 33 autoritza la correcció. — *seya*: cf. la nota al vers 9.

45. A anotar la rima de *bien* amb *Ierusalem* del vers 47.

46. Potser caldria entendre *E:n*. — *fuestes* 'fuisteis'. — *destros* amb la *ë* sense diftongar.

47. *Ierusalem*: cf. la nota del vers 45.

47-48. Cf. SANT LLUC, XXIII, 28: «Filiae Ierusalem, nolite flere super me: sed super vos ipsas flete, et super filios vestros».

48. *lorat*, catalanisme gràfic, 'llorad'; a remarcar la grafia l- per l- (<pl-) com en els mots catalans amb l- inicial (<l-).

49. *miedo he* amb hiat.

53. *poble*, amb la *õ* sense diftongar. — A anotar la rima de *gentiles* amb *illis* del vers 55.

55. *illis*: cf. la nota anterior.

55-56. Cf. SANT LLUC, XXIII, 34: «Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt».

56. Llegiu *faciunt*, en rima amb *sunt* del vers 54. — Vers hiper mètric.

57. *peleya*: cf. la nota al vers 9.

61. Vers hiper mètric. — *El qu(e)*, catalanisme sintàctic, 'lo que'. — *cové* amb la *ë* sense diftongar. — A anotar la igualtat de la rima *-ea* en c i q d'aquesta estrofa, amb repetició del mot *sea* (vv. 61 i 65).

62. *suertes*: «algunes vezes significa ventura buena y mala» (COVARRU-

	<i>Super vestimenta mea</i>	
	Judíos <i>miserunt</i> suertes.	64
	Tal dolor nunca más sea	
	Qual es la mi MALA SUERTE;	
	<i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i>	
	E SERÁ, FASTA LA MUERTE.	68
X	Ffados miserablos, crudos,	
	Ffuerte cosa de saber	
	Quando dixo: « <i>Mulier:</i>	
	<i>Ecce filius tuus</i> ».	72
	Tal dolor nunca se vea	
	Como es mi MALA SUERTE;	
	<i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i>	
	E SERÁ, FASTA LA MUERTE.	76
XI	El tiempo del manaster,	
	Diziendo: « <i>Ely, Ely,</i>	
	<i>Lamatzabatani</i> »,	
	No lo deviestes fazer;	80
	Que so preso sin pelea,	
	Por causa de MALA SUERTE;	
	<i>TRISTIS EST ANIMA MEA,</i>	
	ET SERÁ, FASTA LA MUERTE.	84

75. Ms. *Trjstiss corr.* *Trjsties.*

BIAS, s. v.). A anotar la repeticó d'aquest mot, en rima, al vers 64, i també, en singular, al vers 66.

63-64. Cf. *Psalms*, XXI, 19: «*Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*». Cf. també SANT MATEU, XXVII, 35; SANT MARC, XV, 24; SANT LLUC, XXIII, 34, i SANT JOAN, XIX, 23-24.

64. *suertes*: cf. la nota al vers 62; *miserunt sortes* 'sortearon'.

65. *sea*: cf. la nota al vers 61.

69. *Ffados* 'fats': «En rigor no es otro que la voluntad de Dios, y lo que está determinado en su eternidad» (COVARRUBIAS, s. v. *hado*). — *crudos*: «Se toma algunas vezes por cruel, áspero, desapiadado (COVARRUBIAS, s. v.). A anotar la rima imperfecta de *crudos* amb *tuus* del vers 72.

69-72. Cf. la nota als versos 7-8.

71. Llegiu *muliér*, en rima amb *saber* del vers anterior.

71-72. Cf. SANT JOAN, XIX, 26: «*Mulier, ecce filius tuus*».

72. Vers hipomètric. — *tuus*: cf. la nota al vers 69.

74. *Como es* amb hiat.

77-80. Cf. la nota als versos 7-8.

78. Llegiu *Ely*.

78-79. Cf. SANT MATEU, XXVII, 46: «*Eli, Eli, lamma sabacthani*».

79. Vers hipomètric. — Llegiu *Lamatzabatani*.

80. *deviestes*: cf. la nota al vers 22.

XII	Jo me partí, <i>verum est</i> , Demandando «Cicio», Pero <i>consumatum est</i> Mis ganas e servicio. 88
	Pues la muerte me guerrea Por causa de MALA SUERTE, <i>TRISTIS EST ANIMA MEA</i> , E SERÁ, FASTA LA MUERTE. 92
XIII	La su fe exheminé, <i>Credo in unum Deum:</i> <i>In manus tuas, Domine,</i> <i>Comendo spiritum meum.</i> 96
	Por que ruego sempre seya Con ellos la MALA SUERTE; <i>TRISTIS EST ANIMA MEA</i> , ET SERÁ, FASTA LA MUERTE. 100

3

CLARE THOMAS, DOCTOR SANCTE

I	<i>Clare Thomas, doctor sancte,</i> Del orde preycador,
---	--

Rúbrica: Invocació a sent Thomàs d'Aquino.

85. *Jo*, catalanisme, 'yo'.
86. Cf. SANT JOAN, XIX, 28: «Sitio». — Vers hipomètric.
87. Cf. SANT JOAN, XIX, 30: «Consumatum est».
88. Vers hipomètric. ¿Caldria potser corregir: «Mis ganas e mi servicio»?
93. *exheminé*, catalanisme gràfic.
94. Començament del *Credo*. — Vers hipomètric. ¿O caldria potser llegir *Deúm*? En aquest cas, però, resultaria hiper mètric el vers 96, on caldria llegir conseqüentment *meúm*.
95. Vers hiper mètric. — Llegiu *Dominé*.
- 95-96. Cf. SANT LLUC, XXIII, 46: «Pater, in manus tuas commendo spiritum meum».
96. *meum*: cf. la nota al vers 94.
97. *sempre* amb la *ë* sense diftongar (cf. vers 17). — *seya*: cf. la nota al vers 9.
1. *Thomas*: cf. *Thoma*, també en vocatiu, al vers 81. — *sancte*, en rima amb *tante* del vers 3 (cf., per al català, *sancta* i *tanta* dels versos 46 i 48).
2. *orde*, masculí (*orde preycador*), com és normal en tota l'Edat mitjana. Cf. *orde sagrat*, en la poesia III, v. 5, i en la poesia IV, v. 62, del mateix.

	<i>In celis confessor tante,</i>	
	Dels dubtes declarador,	4
	<i>Qui elucidans obscura</i>	
	Ab degud' actoritat,	
	<i>Hostendisti de Scriptura</i>	
	Lo clar seny y veritat.	8
II	<i>Ffac meque tibi consortem</i>	
	En àbit religió,	
	<i>Usque me ducas, post mortem,</i>	
	Ffins la summa visió;	12
	<i>Rogo in tanto labore</i>	
	No jaquescas ton devot,	
	<i>Postquam divino amore</i>	
	Só content de tal açot.	16
III	<i>Te predicat Theologia,</i>	
	Dret doctor sense barranch,	
	<i>Et tua geonologia,</i>	
	Virtuós de alte sanch;	20
	<i>Postquam carcere obstrussam</i>	
	Tu mires ma libertat,	

Abans de les estrofes II, III, v, VI, VIII i IX, una C, abreujaement de Cobla.

autor (cito sempre per la mencionada edició de Riquer en *Obras de Pero Martínez*).

3. *tante*: cf. la nota al vers 1.
6. *actoritat* 'autoritat'.
7. *Hostendisti*, per *Ostendisti*.
8. y 'i'; també al vers 44. En les altres poesies alternen y i e.
10. A assenyalar la juxtaposició *àbit religió*, potser per exigències mètriques, per (*h*)*àbit de religió*.
12. *summa* 'més alta'; cf. «portant penó de summa pietat» (P. MARTINES, poesia III, v. 86). *Summa visió* 'visió celestial'; cf. «E pensa que la ffi de ta creació és ffruir Déu, e de aquella beata visió ésser inffinidament rica e quítia de tot contrari que enujada ésser pugas» (P. MARTINES, *Mirall dels divinals assots*, pàg. 87).
16. *açot*: recordeu el títol del tractat ascètiq de l'autor; cf. també «Lo que al record meu reduhint, posat en ferres e útil captivitat, de la necessitat e profit de aquests açots divinals, sens los quals al paradís no ha passatge, scriuré» (*Mirall...*, pàg. 25; veg. també pàg. 87).
18. *barranch*: Riquer interpreta «entorpecimiento, error».
19. *geonologia*, per *genealogia*.
20. *de alte*, amb hiat.
21. *obstrussam*, per *obstrusam* (cf. *diffussam* al vers 23, però *dolosam* i *calamitosam* als versos 37 i 39).

	<i>Tuam gratiam diffusam</i>	
	Consent-me, per pietat.	24
IV	<i>Malleasti hereticantes</i>	
	Ab saber irreffragable,	
	<i>Obmutescunt blactorantes</i>	
	De ta doctrina loable,	28
	<i>Ob quod tuam iustam precem</i>	
	No denechs al ffrare teu,	
	<i>Sed ffach me, post santam necem,</i>	
	Que puga lloar Déu.	32
V	<i>Clamat turba secularis</i>	
	Que muyra de ffera mort,	
	<i>Gens crudelis est ylaris</i>	
	De matar-me ab gran tort;	36
	<i>Dicentes linguam dolosam</i>	
	He tengut contra lo Rey,	
	<i>Hanc vitam calamitosam</i>	
	Me ffan sentir ffora ley.	40
VI	<i>Quia Carolo beato</i>	
	He servit ab grant amor,	
	<i>A patre Rege irato</i>	

29. Ms. *justam corr. justem.*

37. Ms. *lingam.*

23. *diffusam*, per *diffusam* (cf. nota anterior).

26. *irreffragable*, llatinisme (d'irrefragabile): «que no es pot contrarestar» (DCVB, s. v., el qual dóna el nostre text com a únic exemple).

27. *blactorantes*, per *blaterantes* o *blacterantes* 'els qui xerren estúpida-ment, nèciament'.

31. *ffach*, catalanisme gràfic, per *fac*.

32. Vers hipomètric. Hom estaria temptat d'introduir el complement directe amb *a* (*lloar a Déu*), com féu Riquer en la seva primera edició d'aquesta poesia i com és possible de trobar, bé que raríssimament, en algun text antic (cf. HARRI MEIER, *O problema do acusativo preposicional no catalão*, BaF, VIII (1947), 237-260), si no fos que el mateix P. Martines no ens hi autoritza: «qui Déu no tem» (poesia I, v. 55), «yo vull Déu servir» (poesia III, v. 58). ¿Podria potser corregir-se la mesura del vers llegint *Que jo puga...*?

34. *ffera* 'cruel, dura, feroç'; cf.: «De hon sentint una dolor molt fera | Ma pensa ffonch en un punt tribulada» (P. MARTINES, poesia VI, vv. 7-8).

35. *ylaris*, per *hilaris*.

36. *matar-me ab*, amb hiat.

38. *lo Rey*: Joan II de Catalunya-Aragó, cognominat *Sens fe* pels catalans.

41. *Carolo beato*: Carles de Viana, primogènit de Joan II. Veg. supra, p. 98.

42. A assenyalar la grafia insòlita *grant*.

	Reb presons y tal furor ;	44
	<i>Set tu, confessor preclare,</i>	
	Sol de la doctrina sancta,	
	<i>Fac me Christum sic amare</i>	
	Que vença sa yra tanta.	48
VII	<i>Ex quo duxi libertatem</i>	
	Me demanen ço qu'è ffet :	
	<i>Sumunt sibi potestatem</i>	
	Processar-me contra dret ;	52
	<i>Querentes me nichilare</i>	
	Ab secular potestat,	
	<i>Ayunt quod comisi quare</i>	
	Crim de lesa magestat.	56
VIII	<i>Tuistis esse me longatum</i>	
	De la submissió real,	
	<i>Atque non esse delatum</i>	
	Per lo dret sacerdotal ;	60
	<i>Tale crimen et in regem</i>	
	No cometen sacerdots,	
	<i>Sed corrumpunt nostram legem,</i>	
	Per la qual som exempts tots.	64
IX	<i>In canonem incidisse</i>	
	No curen, tant són yrats ;	

44. El subjecte de *reb* és *jo*, no *Carles* com interpreta Riquer, *Obras*, 15-16. — *y*: cf. nota al vers 8.

45. *Set*, catalanisme gràfic, per *sed* (però *sed* als versos 31, 63 i 79).

46. *sancta* en rima amb *tanta* del vers 48 (cf. versos 1 i 3).

48. *Sa yra*, amb hiat. — *sa* = del Rey. — *tanta* 'tan gran': cf. la nota al vers 46.

50. *ffet* en rima amb *dret* del vers 52.

52. *dret*: cf. la nota anterior.

57. *Tuistis*, de *tueo*, probablement amb el sentit de 'defensar, ajudar'. Riquer interpreta aquest vers : «Me has defendido [de la acusación] de haberme alejado...».

58. *submissió*, trisíllab, amb sinèresi, contra *religió* del vers 10 i *visió* del vers 12, que són escandits normalment amb tractament hiàtic, com també, d'altra banda, gairebé tots els mots en *-ió* de les altres poesies de P Martines. — *real* 'reial'.

62. *sacerdots* en rima amb *tots* del vers 64.

64. *tots*: cf. la nota anterior.

65. *canonem*, 'lleï religiosa'. Pot interpretar-se el vers : 'Que hagin mancat a la lleï religiosa ...'

	<i>Atendunt me delinquisse,</i> Mes no com estan vedats ;	68
	<i>Falces suas truculentas</i> Meten en lo camp de Crist ; <i>In personas sic exemptas</i> Serven la ley d'Antichrist.	72
X	<i>Ffremement atque capud movent</i> Perquè yo muyra'n tot cas, <i>Et yrati valde dolent</i> Que no'y troben camí ras, <i>Nec me possunt degradare</i> Per donar-me mort publica, <i>Sed laborant me dampnare</i> Ab presó cruel, inica.	76 80
XI	<i>Thoma sancte, gratiffica</i> L'arma mia ab Jesús, <i>Et in bono ratiffica,</i> Car no cur del sobreplús.	84

70. *Ms. mentem.*

80. *Després de cruel, cr ratllat al manuscrit.*
Abans del vers 81, Tornada.

68. *mes 'però'*. — *estan vedats* 'estan en entredit eclesiàstic'; cf. «A saber vench al papa la injúria que aquell príncep fahia a l'Esgleya, e'l apostoli tramès misatge al bisbe que vedàs e scombregàs lo príncep. Tuyt temeren a vedar lo príncep, per ço cor lo sabien mal e cruel e havien pahor de mort ; e per açò dubtaven-lo a vedar» (LLULL, *Blanquerna*, ed. S. Galmès, II, Barcelona 1947, pàg. 86) ; «E lo papa respòs : — Nós justament havem enantat contra lo vostre rei. E qui açò no creu, siats cert que és vedat e descombrerat...» (MUNTANER, *Crònica*, ed. E. B., III, Barcelona 1951, pàg. 26).

69. *truculentas* en rima amb *exemptas* del vers 71.

70. *meten*: correcció suggerida per Riquer en la seva segona edició, que accepto, en lloc del *mentem* del manuscrit, que no fa sentit.

71. *exemptas*: cf. la nota al vers 69.

73. *capud*, per *caput*. — *movent* en rima amb *dolent* del vers 75.

74. *(e)n tot cas* 'de tota manera', 'sigui com sigui'.

75. *yrati* per *irati*. — *dolent*: cf. la nota al vers 73.

76. *camí ras* 'camí fàcil, facilitat'.

78. *publica*, paroxíton, en rima amb *inica* del vers 80.

80. *inica* 'iniqua': cf. la nota anterior.

81. *Thoma*: cf. la nota al vers 1.

82. *arma* 'ànima'. — *mia ab*, amb hiat.

84. *sobreplús* 'la resta, les altres coses'.

	Si ton voler nos ahira, Ffes-ho ab las tuas mans, Pus jurist als paras sants Que'l teu nom no'ns defallira.	16
III	Sanctificat <i>nomen tuum</i> Ara e tota veguada : Demostra'ns la tua lum ; No la'ns tinguas amaguada. Si la nostra gent passada A per algun temps arrat, Ja fou per tu perdonat, Segons diu la Lley sagrada.	20 24
IV	Quant vindrem al regne teu <i>Fiat</i> la voluntat tua : Ajuda'ns tu, senyor Déu, De tal dolor qui'ns trespua,	28

13. voler *corr.*

17. Sanctificat *subratllat al manuscrit*; *nomen corr.* — 23. fou *corregeix fey.*

25-26. *Subratllat al manuscrit.*

13. voler 'voluntat'. — ahira 'odia, avorreix'; cf. «E vejats grecs quines gents són, ne Déus con los ha aïrats» (MUNTANER, *Crònica*, Ed. E. B., VI, Barcelona 1951, pàg. 25. — Aquest vers i el següent se'ns apareixen com a poc clars en el text; podrien potser interpretar-se: 'Si la teva voluntat està contra nosaltres, manifesta-ho directament' (cf. supra, pàg. 104).

15. *pus* 'puix que'. — *jurist* 'jurares': cf. altres perfets als versos 32, 47, 63, 67, 69 i 77.

16. *defallira* 'defalliria', és a dir, que ens ajudaries si invocàvem el teu nom.

17. Llegiu *tum*, en rima amb *llum* del vers 19.

18. *tota veguada* 'sempre'.

19. *Demostra'ns* 'mostra'ns, fes-nos present'. — *lum*: cf. «La ànima qui creu en los articles no creu ab altre lum sinó ab aquel que reeb de Déu» (LLULL); «Déus li espira lum de fe en sa ànima» (LLULL, citat, com l'anterior, al DCVB).

20. *tinguas* 'mantinguis'. Per a l'ús de *tenir* acompanyat de *participi*, vegeu J. Roca i Pons, «*Tenir*» + *participi en català antic*, «Miscelànea filològica dedicada a Mons. A. Griera», II (Sant Cugat del Vallès 1960), 297 ss., i Eva Seifert, *Die Verben «habere» und «tenere» im Katalanischen*, ER, VI (1957-58), 59 ss.

21. *la nostra gent passada* 'els nostres avantpassats'.

24. *la Lley sagrada* 'la sagrada Escripura'.

25. *Quant* 'quan'.

27. A assenyalar el règim de *ajudar* amb *de*; cf. la nota al vers 81.

28. *tal dolor*, és a dir, el produït per la Inquisició.

- Qual és la carn qui fou nua
 En aquest món de peccat,
 Si no la Virginitat
 D'on Jesús pres la carn sua. 32
- V En la terra y en los çels
 És la tua senyoria :
 A prechs dels apòstols fels
 Ajuda'ns, per amor pia. 36
 E pus vós, verge Maria,
 De Abraam teniu sement,
 Preguau Jesús umilment
 Un tal mal revocat sia. 40
- VI *Panem nostrum* cascun jorn
 Sia salvació pura :
 Tu, qui as creat lo món,
 Ajes de nosaltres cura. 44
 Si tal malaltia'ns dura,
 Metge no'ns pot ajudar ;
 Tu, qui fist partir la mar,
 Muda'ns aquesta ventura. 48
- VII *Da nobis* vuy tal servey,
 Inmens Senyor del Imperi,

33. *Subratllat al manuscrit.*

41. *Subratllat al manuscrit.* — 42. pura *corr.* — 43. creat *corr.*

49. *Da nobis vuy subratllat al manuscrit.*

29-32. Resta obscur el sentit d'aquests quatre versos en relació amb els que els antecedeixen. ¿Caldria potser interpretar-los com una interrogació?

31. *la Virginitat*, és a dir, la verge Maria.

32. *pres* 'prengué': cf. la nota al vers 15.

33. Llegiu *y'n* amb elisió; cf. vers 60.

34. *Es* 'resideix, es troba'.

35. *fels* 'fidels'.

38. Llegiu *D'Abraam*, amb elisió.

40. Proposició dependent de *preguau*, sense conjunció. — *Un tal mal*, és a dir, la Inquisició; cf. vers 45.

41. *jorn*, en rima amb *món* del vers 43.

43. *món*: cf. la nota anterior.

44. *Ajes* 'tingues'; cf. el citat estudi d'E. SEIFERT, *ER*, VI, 1 ss.

45. *tal malaltia*, és a dir, la Inquisició; cf. vers 40.

47. *fist* 'feres': cf. la nota al vers 15. — *partir* 'departir, separar'. — Al·lusió a *Èxode*, XIV, 21.

48. *Muda'ns* 'canvia'ns'. — *ventura* 'perill, situació perillosa'.

49. *servey* en rima amb *Rey* del vers 51.

50. *Senyor del Imperi* 'Senyor de tot el món, Déu'.

	Que trestorns lo cor del Rey Com lo del rey Esueri, Qui Naman, per vituperi, Israel feya matar, Mas lo Rey lo féu penjar : Ja'l sap cascú tal misteri.	52 56
VIII	Los nostros deutes remet, <i>Sicut et nos dimitimus</i> A tots nostres deutors pus, En publich y en secret. Ara que som en destret, Ajuda'ns, ver Jesucrist, Pus tu la sanch escampist Pels peccadós, camí dret.	 60 64

52. Esueri *corr.* — 56. misteri *corr.*
57. remet *corr.* — 58. *Subratllat al manuscrit.*

51. *trestorns lo cor* 'canviïs la intenció'. — *Rey*: Ferran II de Catalunya-Aragó. Cf. la nota al vers 49.

52-55. Allusió a la història narrada en el *Llibre d'Ester*, III ss.

52. *Esueri* 'Assuer'.

53. *Naman* 'Aman', unit en el manuscrit al *Qui* precedent (*Qujnaman*). La *n* inicial de *Naman* pot provenir d'una confusió amb una *h* (cf. hebreu *Hāmān*); no crec, doncs, que calgui interpretar *N'Aman*, puix que tots els noms bíblics compareixen ací sense *En*, que a l'Edat mitjana era usat gairebé exclusivament amb els noms de nobles o cavallers (cf., en aquesta mateixa poesia, *Abraam, Esueri, Daviu, Josef*).

54. *Israel*, és a dir, el poble jueu.

55. *lo Rey*: Assuer. — *lo féu penjar*: *lo* = Aman.

56. *misteri* 'peça dramàtica de tema religiós, principalment bíblic o eucarístic'. Probable allusió a algun misteri d'Assuer en català; en posseïm una mostra entre les consuetes mallorquines servades al ms. 1139 de la Biblioteca de Catalunya (cf. JOSEP ROMEU, *Teatre hagiogràfic*, I, Barcelona 1957, pàgines 73 ss.), la qual ha estat publicada per GUILLERMO DÍAZ-PLAJA, *La consuetat del rey Asuero*, BRABLB, XXV (1953), 227-245.

57. *remet* 'perdona', en rima amb *secret, destret* i *dret* dels versos 60, 61 i 64.

58-59. En aquesta estrofa trobem alterat l'ordre habitual de les rimes, que ací és a b b a en lloc de a b a b com en les altres.

58. Vers hiper mètric. — Llegiu *dimitimús* en rima amb *pus* del vers 59.

59. *pus* 'més'.

60. Llegiu *public*, oxíton; cf. *publica* en *Clare Thomas...*, vers 78. — *y en* amb hiat; cf., però, *y en los çels*, amb elisió, al vers 33. — *secret*: cf. la nota al vers 57.

61. *som* 'ens trobem'. — *destret*: cf. la nota al vers 57.

63. *pus* 'puix que'. — *escampist* 'escampares': cf. la nota al vers 15.

64. *dret*: cf. la nota al vers 57.

- IX *Et ne nos inducas*
 De tota temptació :
 Vós, qui'l món edificàs,
 Ajau-nos compassió, 68
 Pus deslliuràs del leó
 Aquell sanct home Daviu,
 Sanct Pere, segons s'escriu,
 E Josef de la presó. 72
- X *Set libera nos* de tot mal,
 Tu, qui est potent senyor
 (Rey dels reys, Déu eternal,
 Perdona tot peccador!) 76
 Y deslliurist, per amor,
 Tots los sancts pares d'infern ;
 Donchs, sies nostro guovern
 Y de tots defenador. 80
- XI *Amen. Déu : ajuda fort*

65. *Subratllat al manuscrit.*

73. *Subratllat al manuscrit.*

Abans del vers 81: Ffy.

81. *Amen subratllat al manuscrit.*

65. Vers hipomètric. — Llegiu *inducàs*, en rima amb *edificàs* del vers 67. A assenyalar el règim de *inducere* amb *de*.

67. *edificàs 'edificàreu'*: cf. la nota al vers 15.

68. *Ajau-nos compassió 'tingueu compassió de nosaltres'*: cf. la nota al vers 44.

69. *pus 'puix que'*. — *deslliuràs 'deslliuràreu, alliberàreu'*: cf. la nota al vers 15.

70. *Daviu 'David'*: allusió a *I Reis*, XVII, 37.

71. *Sanct Pere*: allusió a *Fets dels Apòstols*, XII, 3-17. — *s'escriu*: passiva reflexiva; cf., però, *fou per tu perdonat*, al vers 23, i *revocat sia*, al vers 40.

72. *Josef*: allusió a *Gènesi*, XXXVII ss.

73. *Set*: catalanisme gràfic. — *llibera*, catalanisme fonètic.

74. *est 'ets'*.

77. *deslliurist 'deslliurares, alliberares'*: cf. la nota al vers 15. El subjecte de *deslliurist* és *qui* del vers 74 (= *tu*), malgrat l'incís dels versos 75-76 amb el verb en imperatiu.

78. Allusió al descens de Crist a l'infern que ens reporta l'anomenat *Evangelí de Nicodem*, XVII ss.

80. *defenador 'defensor'*.

81. *ajuda* regeix datiu, com és normal en el català medieval. Cf. «La novena és, car si algú vol dar de si mateix gran exemple, no el pot dar millor que ajudant a la cosa pública» (EIXIMENIS, *Regiment de la cosa pública*, ed. P. DANIEL DE MOLINS DE REI, Barcelona 1927, pàg. 111); «Jacob de

A la nobla Barchelona,	
Que no'ns consenta fer tort,	
Suplicant l'alta corona,	84
Ella, qui no'us abandona	
Com fan las altres ciutats,	
Ans té sos fills abraçats,	
Servant so que Ley ordona.	88

Deo gratias

Cleves, apercehent-se d'açò, cuytà e anà a Laquesis, e, ajudant-li a anar, ab gran treball la tornà al loch on era partida» (*Curial e Güelfa*, ed. ARAMON, I, Barcelona 1930, pàg. 111); «car les vostres agraciades paraules me mostren granea de tanta amor, que m'obliga en servir e ajudar a la senyoria vostra e pendre-us en compte de filla» (*Tirant lo Blanc*, ed. RIGUER, Barcelona 1947, pàg. 905). — *fort*, adverbí, 'fortament' 'molt'. Cf. «Per què ahurtà'l tan fort e li donà tan grans colps...» (*Curial e Güelfa*, ed. ARAMON, I, 79); «emperò ell dormia axí fort que no'l haguéran despertat leugerament» (*Curial e Güelfa*, III, Barcelona 1933, pàg. 74).

83-84. Versos obscurs, a causa de llur mala redacció. És possible que calgui interpretar-los: 'ajuda'ns [els barcelonins] a obrar dreturament i ajuda'ns en les súpriques a l'alta Corona [= al Rei]'.
 85. *Ella*, és a dir, Barcelona.
 88. *Ley* 'la Religió'.

R. ARAMON I SERRA

Institut d'Estudis Catalans.